Эхэ найхан нютагаа эб хамта мандуулая!

БУРЯАД ҮНЭН

1921 оной декабриин 21-нээ гаган

Бүгэдэ арадай газетэ

1994 СЕНТЯБРЬ 22
Намарай дунда харагшан тахяа нарын 18
ЧЕТВЕРГ
Гарагай 5
№ 183 (19025)
Газетын сэн захилай 10 тух.
Хэлсээтэ сэн.

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН ПРАВИТЕЛЬСТВАДА

Правительствын заседаниедэ, нэмэлтэнүүдые хараада абан бүридхэнэй удаа тус Программын проектые Буряад Республикын Арадай Хуралай үзэмжэдэ табиха гэнэн шиндхэгдэнэ, — гэжэ Президентын Аппаратаймгаа тайлбарлаба.

«Худоо ажахын үйлэдбэринин нандаралые тогтоохо талаар абтаха хэмжээнүүд тухай» асуудалаар республикын худоо ажахын министр А. М. Шевченко элидхэнэн байна. Зарим тэдэ хэмжэнүүдэй абтаашье нааань, худоо ажахын продукци үйлэдбэрилгын хэмжээн доошолноор, малай тоо толгой үсөөрнөөр. Минеральна болон нютагай үтэгжүүлтын тон багаар поли, саблашалан дээрэ гаргагдаһан ушаргаа газарай үрэжэл муудаа. Газар уһалха худэлмэринин хэмжээн эрид доошолоо. Мүнгэ таныгын дутылдаһанһаа боложо, урагмалнуудые хамгаалха хэрэгсэлнүүдые худалдан абаха хэрэг найлаар эрхилэгдэнэгүй. Малай үүлтэр найжаруулха худэлмэри хангалтатайгаар эрхилхэ арга боломжонууд олдохоёо болинхой. Найн үүлтэрэй мал олоор үүсэлгэдэнэ. «Бурятское» гэнэн племпредприяти, аймагуудтахи тэрэнэй эмхинүүд панхаруутаха түйлдаа хүрэнхэй. Агропромышленна комплексын бүхы предприятинууд финансын талаар хүндэ байдалтай.

Худоо ажахын үйлэдбэринин нандаралые тогтоохын, аграрна реформые саашадань бэелүүлхын, агропромышленна үйлэдбэрине ашаглтайгаар эрхилхын тула эмхидхэлэй-экономическа, финансын талаар зохихо хэмжээнүүдые абахын тула ажахы бүхэнэй байдалтай найнаар танилсаха, хэрэгтэй болоо нааань, тэдэнэй эмхидхэлыень хубилгаха худэлмэри ябуулха гээд Худоо ажахын министерствэдэ заагдаба. Гадна тусхай шэглэлтэй ажахынуудай тоо бүридхэгдэбэ. Дүшэн нэгэн нимэ ажахынууд хонидой, эбэртэ бодо малай, адуун һүрэгэй үүлтэр найжаруулха, овощ үргүүлха, гахай, тахяа, ангуудые үсхэбэрилхэ, эбэртэ бодо мал шахан таргалуулха, таряанай үрэнэ үйлэдбэрилхэ худэлмэри эрхилхэ юм. Эдэнэр худоо ажахын гүрэнэй предприятинууд гэжэ тоологдохо, федеральна болон республиканска бюджедтээ финансын талаар туһаламжа абаха байна. Гаргашануудаа харюулжа шадахаяа болиһон 56 ажахын худэлмэришэдтэ бэсэ даанан таряашанай (фермерскэ) кооперативууд да аблэлнүүд болон тарахыень дурадхаха, экономикын талаар бараг найн байдалтай 112 ажахын ажалшадта акционернэ өүлгэмүүдые эмхидхэжэ, өөнэдынгөө хубитануудые акциинууд болгон хамтаруулхые дурадхаха гээд хэлсэгдэбэ. Мүн 1994—1995 онуудта бэелүүлэгдэхэ аграрна реформын программа бүрилдүүлхые Худоо ажахын министерствэдэ даалгагдаа.

«Улаан-Удэ хотын ажахын ерэхэ үбэлжэлгэдэ бэлдэжэ байнан тухай» асуудалаар элидхэнэн хотын захиргааная гулваа А. Г. Лубсанов һүүлэй хоёр жэлэй туршада хотын мэдэлэй байрануудэрид олошороо, зарим предприятинууд харуунаа муутай тэрнүүдые дамжуулаа, гэхэтэй хамта инженернэ сетьнүүдынь дамжуулгдаагүй гээд тэмдэглэбэ. Тус асуудал зүбшэн хэлсэлгэдэ хаабадаһан Улаан-Удын ТЭЦ-үүдэй, халуун уһа дамжуулдаг сетьнүүдэй хүтэлбэрилэгшэд үбэлжэлые амжалтатайгаар үнэргэхын тула коллективүүдэйнгээ ябуулһан худэлмэри тушаа тооцобод.

Байгша оной сентябриин 25 болотор хотын ажахын объектнүүдые үбэлэй үедэ худэлгэгдэхоор бэлэн болгохые, 2-дохи ТЭЦ-эй гурбадахи котелые ерэхэ жэлэй эхиндэ ашаглалгада тушааха худэлмэрине түргэдхэхэ, халуун уһа дамжуулха зургаадахи трассын барилгые эрхилхэ мүнгэн зөөри олохо арга боломжонуудые элсүүлхэ хэрэгые эрхилхые Улаан-Удэ хотын захиргаанай, «Бурятэнергэ» нэгэдэлэй, 2-дохи ТЭЦ-эй, халуун уһа дамжуулдаг сетьнүүдэй, республикын Финансын министерствын хүтэлбэрилэгшэд уялгалагдаба.

«Таряа хуряалгые, тэжээл бэлэдхэлгые түгэсхэхэ, малай үбэлжэлгэдэ бэлдэхэ талаар Хорин ба Хлагтын аймагуудай захиргаануудай гулваанарай эмхидхэлэй худэлмэри тухай» асуудал харагдажа, Хорин аймагай захиргаанай гулваа А. А. Заводской, Хлагтын аймагай захиргаанай гулваагай орлогшо В. М. Стручков гэгшэд элидхэбэ. Эдэ аймагуудта тэжээл бэлэдхэлгын, таряа хуряалгада жэгдэрэн оролгын худэлмэри унжагайруулагдана, малай үбэлжэлгэдэ бэлэдхэл хангалтагүйгөөр ябуулагдана гээд тэмдэглэгдэбэ. Хлагтын аймагай тарилгынай Мөөрөошын ажахыда, Хорин аймагай хамтын-хубин Удын предприятида, Хорин акционернэ өблэлдэ тэжээл бэлэдхэлгэ хангалтагүйгөөр ябуулагдана. Тус аймагуудай ажахынуудта таряа хуряалгада хабаадуулагдаха техникэ зайабарилга унжагайруулагдаа. Хорин аймагай Георгиевскын ажахыда, Хлагтын аймагай зарим ажахынуудта таряа хуряалгаг комбайн бүхэндэ 300—400 гектарай ургаса хуряахаар хүртэнэ. Малай үбэлжэлгэдэ бэлдэхэ худэлмэридэ тус аймагуудай зарим ажахынуудта анхаралгаа үшөөл багаар хандуулагдана. Хорин аймагай Буламай колхоздо хамтын-хубин Хорин предприятида малай байрануудые зайабарилха, сэбэрлэхэ, дезинфекци хэхэ худэлмэри унжагайруулагдаа.

Тэжээл бэлэдхэлгын, таряа хуряалгын ба малай үбэлжэлгэдэ бэлдэлгын худэлмэри эмхидхэлгэдэ тон ехэ дутуу дунданнуудай элирһэн, ажахын хүтэлбэрилэгшэдтэ эрилтэ һуладуулһан тушаа Хлагтын, Хорин аймагуудай захиргаануудай гулваанарта заагдаа. Ургаса хуряалгын үедэ бүхы техникэ болон түхеэрэлгэнүүдые хоёр халаанда худэлгэхэ, механизаторнуудта найнаар худэлхэ арга боломжонуудые олгохо, байгша оной октябриин 1 болотор малай үбэлжэлгэдэ бэлэдхэлые түгэсхэхэ талаардары хэмжээнүүдые абахые тус аймагуудай захиргаануудай гулваанар уялгалагдаа.

Гадна «Буряад Республикын 1994 оной республиканска бюджет тухай», «Буряад Республикын гүрэнэй болон муниципальна предприятинуудые үмсэлэлгын гүрэнэй программада хубилалтануудые ба нэмэлтэнүүдые оруулха тухай», «Буряад Республикын Правительствын худэлмэриин регламент тухай» болон бусад асуудалнууд зүбшэгдэбэ.

Республикын Правительствын заседание Буряад Республикын Президент-Правительствын Түрүүлэгшэ Л. В. Потапов хүтэлбэрилөө.

Буряад Республикын Арадай Хуралда

ДЕПУТАДАЙ НЭРЭ ЗЭРГЭ УЯЛГАЛНА

Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ М. И. Семенов үнгэрэгшэ неделидэ Кабанскын, Сэлэнгын, Хлагтын, Хорин аймагуудаар ябахадаа, республикын парламентын депутадуудтай, аймагуудай захиргаануудай хүтэлбэрилэгшэдтэй уулзаһан, промышленна, худоо ажахын хэдэн предприятинуудта хүрэһэн байгаа.

Аралай Хуралай депутадуудтай уулзахадаа, М. И. Семенов тон түрүүн аймагуудай захиргаануудтай тэдэнэй хэр эбтэй, харилсаатайгаар худэлжэ шадаһанаар һонирхобо. Хоёр талые бэ бэедээ али болохоор түһалжа байжа худэлхөөр бэлэншье нааань, хоорондын харилсаан нэгэл тогтоогдожо захаланхай. Жэшээнь, Кабанскын, Сэлэнгын аймагуудай захиргаануд һунгашадтай уулзаха байрануудые нэгэн сагта депутадуудта үгэхэ, нэйн дураараа худэлхэ түһалагшадые томилхо байна.

Депутадууд ооһэдынгоо һунгуулиин округуудта эхилһэн худэлмэри тухайгаа мэдээсээд, республикын шата, эмхинүүдгүйгөөр шиндхэжэ бирахагүй асуудалнууд тушаа Арадай Хуралай Түрүүлэгшэдэ дуулгаа. М. И. Семенов зарим асуудалнуудыень шиндхэлгэд хабаадахаб гэжэ үгээ үгөө.

Республикын парламентын ударидагша Арадай Хуралай комителүүдэй худэлмэри тухай, Президентын захиргаантай, Правительствотай харилсаа холбоо тогтоохо талаар хэгдэжэ байнан оролдолго тухай хөөрэбэ. Жэшээнь, М. И. Семенов республикын Президент Л. В. Потаповтай недели бүхэндэ уулзажа, орёо хурса зарим асуудалнуудые шиндхэлгын замуудые зүбшэн хэлсэдэг болоо. Иимэ уулзалгануud худэлмэриинь гуримда ороо.

Арадай Хуралай комитедүүд хуулинуудай проектнүүдые бэлдэхэдээ, Президентын захиргаанай ба Правительствын албануудтай нягтаар харилсана.

Тэрэшэлэн М. И. Семенов республикын парламентын хоёрдохи сесси октябриин гурбадахи арбан ноногто болохо гэжэ мэдээсэбэ. Урда тээнь Хуралай комитедүүдэй заседанинууд, депутадуудай тусхай семинар болохо. Даб дээрэ багаахада, сессиин зүблохэ зүйлдэ олон асуудал табигдахаар хүлеэгдэнэ. Депутадууд хэдэн хуулинуудые, тон түрүүн Арадай Хурал тухай Хуулиие зүбшэн хэлсээд баталха, республикын Конституционно Сүүдые һунгаха, Буряад ороной бюджет зүбшэжэ, баталха гэжэ оролдохо ёһотой.

Бүхы уулзалгануудай үедэ нютагай ооһэдыгөө хүтэлбэрилгын зургаануud ямар байхаб, яагаад тэдэнине бүридүүлхэб, засагай түлөөлэлгэтэ зургаануудые аймагуудта нааһын сагта һунгаһанай хэрэг бии гү гэхэ мэтын асуудалнуудаар үгэ булялгаан гараа. Һанамжануud олон ондоо байгаашье һаа, түлөөлэлгэтэ засагай зургаануудай болон районуудай захиргаануудай гулваанарай һунгалта ойрын хэдэн һара соо үнгэргэһэнэй хэрэгүй гэжэ бултадаа тооломо. Мүнөөдөө түлөөлэгшэдэй районно Соведүүдые бүридүүлхэ, харин гэшүүдыень хүдөөгэй болон хотын сходууд дээрэ һунгаха гэһэн дурадхал оруулгдаа.

Республикын, аймагуудай экономикын байдал тухай хурса хөөрэлдөөн уулзалгануудай үедэ заабол болодог байгаа. Бюджедэй олзо оршын хубине бүридүүлгэдэ онсо анхарал хандуулгдаха ёһотой гэжэ М. И. Семенов нэгэтэ бэшэ тусгаар тэмдэглээ һэн. Шангаханаар худэлжэ, реформо бэелүүлгые түргэдхэхэ шухала.

Юрэнхыдөол Арадай Хуралда һунгалга депутадуудай эөм дээрэ тон харюусалгатай үүргэ даалгана гэжэ бүгэдэ ойлгохо ёһотой.

Арадай Хуралай хэблэлэй албан.

Ургаса хуряалга—94

КОМБАЙНУУД ЗЭЛЭ ТАТАБА

РЕПОРТАЖ

Мүнөө жэлдэ Үльдэргэ голой таряалан дээрэ нёдондонойхидо орходоо яһала һайн ургаса эдеэшэжэ байна гэжэ хүн зоннинь урматай. Энээниень гэршэлэн, шаргал сагаан полинуудай шэннисын таряанай хоолосуud һалхинда урагша, хойшоо дохин, хүндэхэн ороонөөо даажа ядажа байһандал ганхалзанад. Таряанай хэдэн хоолос таһалжа абаад, альган дээрээ нидхэрээд, тоолоходом тус бүрнин ороонон 50, зариманинь 80—90 болоно. Энэмнай, агрономуудай хэлэдэгэй ёһоор, дунда зэргын хэмжүүрэй, гектарай 10 гаран центнерэй ургаса болоно ха юм.

Таряашадай ажахынуудай «Үльдэргэ» эблэлдэ һая ябахадам, зургаан томо комбайн Хойто-Хүндын поли дээрэ зэлэ татан, ажалай халуун хаһын эхилһые һануулба. Саашань һонирхоходом, колхозой таряан ажалай бригадын бригадир В. К. Климов иигэжэ хөөрэнэ:

— Эндэшни сентябрь һарын бороо, мүн баһа урда тээнь ороһон схэ шниг нойтонһоо хэнзэ гэхэ гү, али (подгон) ногоон таряан дороһоо ургажа, холисолдоо. Тиигээд мүнөө комбайн бүхэнэй агрегадуудые худэлгөөд туршажа үзэхэмнай. Мүн эдэмнай заһабарилагдаһаар туршалга гараагүй байгаа.

Энэ жэлдэ тус ажахыда 9 комбайнай зургаанинь таряа унагаажа. баал болгохо, тэрэнэйнь һайнаар хатаһанайнь һүүлээр үшөө гурбан комбайн суглуулжа сохихо юм. Нёдондонойхидо орходоо, яһалашье ехэ ургаса хуряаха байна. Бригададань 15 хүн худэлдэг.

Владимир Клементьевич 1957 онһоо хойшо таряан ажалда худэлжэ, нэгэтэ бэшэ ургаса хуряалгын хүсэн заяа шиндхэлсэһэн хүн заб даа. Һүүлэй жэлнүүдтэ энэ ажалһаа ороёдоошье хахасаагүй ябана. Бригадын гэшүүд бултадаа дүшөөд хүрэжэ ябаһан эрэшүүл, эдэмнэй яһалашье дуршэл шадабари ехэтэй зон. Тиимэһээ даалгагдаһан техникэдээ тон гамтай нарин. Тэрээнһээ уламжалан хэлэхэ болоо һаа, бригадын трактор, комбайн ямаршье сагта бэлэн байдаг, олохон жэлдэ хэрэглэгдэжэ, байһан техникэ юм. Мүнөө жэлдэ ган боложо, (нёдондо мүн баһа инмэрхүү байдал тохёолдоо һэн), тэрэнэй һүүлээр гэгдэжэ ороһон бороо силос даралгада һаалта хээ. Тиигэбэ яабашье, комбайннууд даалгаһан агрегадуудаа хура бороотой үдэрнүүдтэ заһажа байгаа.

Энэ жэлэй ургаса хуряалгын гол худэлмэри даажа гараха механизаторнуудые нэрлэбэл, М. Климов, нёдондоной колхозой чемпион А. Бурдуковский, мүн залуу комбайнер В. Капитонов гэгшэд болоно.

— Эдэмнай ажалаа һайн мэдэхэ зон даа, — гээд, бригадир хэлээ һэн.

Тиигэжэ хэлэхэдэнь, үшөө олон табан асуудал һуража, тэдэнине зобоохоной үлүү ха гэжэ һанаа бэлэйб. Комбайнуудай хойно хойноһоо поли дээрэ һубарин ябажа, таряа унагаажа ябахыень харахадаа омогорхоноб. Энэ жэлэйнгээ ургаса хаһа сагтань һаад һааталгүй хуряажа абаг лэ даа гэжэ үреэгээ бэлэйб.

Э. БУДАЕВ.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: комбайнуud таряа хадана; бригадир В. К. Климов; залуу комбайнер В. Капитонов.

Авторай фото.

Яруунын аймаг.

ТУВА РЕСПУБЛИКЫН ПАРЛАМЕНТ АЖАЛАА ҺЭРГЭЭБЭ

КЫЗЫЛ. Зунай амаралтын һүүлээр Тува Республикын Верховно Хуралай нэгэдэхи заседани Кызыл хотодо үнгэргэгдэхэ. Энэ Урда Сибириин республикын мэргэжэлтэ парламент хоёрдохи сессиин үедэ нютагай Хуули засагай зургаануудай ажал ябуулгада, хуулиин үндэнэ һуурние табилгада болон экономикые хубилалгада анхаралаа хандуулха юм. Тиин һаяын үдэрнүүдтэ республикынЕхэ Хуралай парламентын заседанинууд дээрэ нютагай хуралай түлөөлэгшэд ба нютагай захиргаануud тухай хуулиин проектнүүдые хараалха юм.

«Тува Республикын Правительство тухай» Хуулиин шэнэ найруулгые хаража үзэлгэнээ сесси худэлмэрээ эхилхэ.

Агын плодопитомник байгуулагдаһаар зургаан жэл болобо. Тимирязевай нэрэмжэтэ худоо ажахын академи дүүргэнэн, энэ талаар тусхай мэргэжэл абаһан Воро Добчиновай үүсхэлээр Ага һууришай зүүн талада тусхай питомник байгуулагдаһан юм. Хошин һүрэгэй атарлан бэлшэжэ ябаһан газарта үрэ жэмэстэ ургамалай һоогүүдые олоор тарижа ургуулха гээшэ тэрэ үедэ тиимэ бэлэн хэрэг бэшэ байгаа һааб даа. Энэ шухала хэрэгые тэрэ өөртөө бэенхэдэн абажа, хүбүүдээ, гэр бүлээ дахуулан, түрүүшын үдэрһөө үсэд шангаар худэлжэ эхилээ һэн. Агроном-саад ургуулагша Б. Добчиновай оролдолгонь дэмы һалаагүй. Хоёр-гурбан жэлһээ тэдэнэр үрэ жэмэсээ хуряажа, тосхоной болон округойнгоо зондо тэрэнээ худалдажа захалһан байха юм. Һүүлдэнь тэрэ элдэбын жэмэсүүдээр хэгдэнэн һэрюун ундануудые хүнүүдтэ наймаалдаг болобо. Ага-Могойто гэһэн трасса дээрэ һэрюун ундануудые худалдадаг киоск тэндэ ябахадаа, хараханшье хүнүүд байжа магадгүй.

Энэ жэлэй ургасынгаа талаар нилээд баян жэл болобо. Ага нютагаар хабартаа эртүүр яһала дулаан, хура бороотой, нойтон сахатай байжа, газарай хүрьһэндэ һайн нүлөө үзүүлээ. Зүгөөр июнь-июль һарануud ехэл хуурай, ган гасуур боложо, саад ургуулагшадта нилээд бэрхэшээл ушаруулба. Гансал август соо ороһон бороон бүхы байдалыень һайн тээшэнь хубилгаа.

Агын плодопитомнигые даагшын мэдүүлһэнэй ёһоор, байгша ондо залуу 700 ранеткын модод үрэ жэмэс үгэһэн байха юм. Эдээнһээ абтаһан жэмэсүүдынь томо, амтатай аад, хорхойдо огто эдигдээгүй байгаа гэжэ тэрэ урма баяртайгаар хөөрэнэ. Агротехническэ хэмжээ ябуулгануудые саг соонь үнгэргэхэдэнь, һүүлэй-һүүлдэ нимэ үрэ дүн туйлагдана бшуу. Плодопитомнигой эмхилхэн байгуулагдаһанһаа хойшо эндэ хорото бодосууд, минеральна үтэгжүүлгэнүүд оройдоошье хэрэглэгдээгүй. Эдэнэй ороондо тэдэнэр наг шэбхэ, хара шорой гэхэ мэтые үргэнөөр хэрэглэдэг байха юм. Наг шэбхын аша туһаар саад ургуулагшад жэл бүхэндэ баян ургаса ургуулжа абана. Мүнөө жэлдэ үхэр нюдэнэй, вишнийн баян ургаса суглуулагдаа. Эдэнэр хуряажа абаһан ургасаяа дэлгүүр дээрэ гаргажа худалдаад, олоһон мүнгэ зөөриеэ питомнигойнгоо саашанхи хүгжэлтэдэ гаргашалдаг байна.

Эдэ үдэрнүүдтэ Ага һуринай һургуулинуудай, хүүгэдэй саадуудай, больницын коллективүүд, тосхоной зон ранеткын ургаса хуряалгада олоороо хабаадажа байнхай. Суглуулагшад хямда сэнтэйгээр хуряаһан ургасаяа ооһэдтөө, коллективтээ худалдажа абаха аргатай болоно.

Питомнигые даагша Боро Добчинович Добчинов энэ жэлдэ 60 жэлэйнгээ алдарта ойе ажал дээрээ урма баяртайгаар уттаба. Нютагайхидынь, суг худэлһэн, ажалладаг нүхэдынь, түрэл түтимынь бултадаа сугларжа, энэ алдарта ойень хүхюу зугаатайгаар тэмдэглэһэн байха юм. Манай газетын уншагшад, танил талатнай Боро Добчинович, таниие мүн лэ халуунаар амаршалхадаа, жэл бүхэндэ жэмэсэй баян ургаса хуряажа, округойнгоо зониие баясуулжа байхыетнай үнэн зүрхэнһөө хүсэнэ.

Д. ДОНДОКОВ,
Ага—Улаан-Удэ.

ОРОЛДОҺОН ҮРЭНЬ ХАРАГДАА

...ГАЛТЫН УРДА ТЭЭХИ ...ТЭМСЭЛ ЭХИЛБЭ

...ургэргэдэ... үедэ Северн... һунгуулиин... Арадай Хуралай... һунгаглаагүй... юуб гэхэдэ, ...ат абаһые хүн...дуудай нэгэ... ...ахи олон... ...дадаагүй... ...ны мүнөө шэнэ... ...гдаба. Һунгаг... ...ны 6-да ун...

...ай суглаануud ...ны худэлоонууд, ...рбэн хүнине, ...Чилиндын-Ада... ...ай усоон тоото ...алай эхин эм... ...лэгшэ 67-той ...н, экономикын ...ын нютагай ме... ...лэй ахамад ...но Е. А. Семенов... ...рганой һунгуу... ...ар депутадта

...ны Хойто ...ото арадуудай ...лагшэ П. С. ...даан һуурилгай ...йнан В. В. Чу... ...ны Арадай Хура... ...а кандидадуу... ...гдэ. Хэрбээ ...ны Е. А. Семено... ...рганой һунгуу... ...ар депутадта

...ны Президентын ...ны Президен... ...ны Аппаратаймгаа ...ны албанай ...лагдаба.

...ны болзоройн... ...ны Буряад Респуб... ...ны Правительствын ...ны программа ту... ...ны зүбшэн хэлсэ... ...ны Республикын Пра... ...ны Түрүүлэгшэн ...ны М. А. Спасов, ...ны Л. П. Та... ...ны И. Цыбиков, ...ны талаар ...ны Түрүүлэгшэ... ...ны Е. А. Семено... ...ны эко... ...ны орлогшо ...ны хамгаалгын ...ны бэелүүлгэ... ...ны хооронды, мүн ...ны экономическа ха... ...ны хүгжөөлгын, ...ны байгаали ...ны худэлмэриин ...ны мэтэ ха...

раалагданхай. Оруулагдаһан дурадхалнуудые, нэмэлтэнүүдые хараада абан бүридхэнэй удаа тус Программын проектые Буряад Республикын Арадай Хуралай үзэмжэдэ табиха гэнэн шиндхэгдэнэ, — гэжэ Президентын Аппаратаймгаа тайлбарлаба.

«Худоо ажахын үйлэдбэринин нандаралые тогтоохо талаар абтаха хэмжээнүүд тухай» асуудалаар республикын худоо ажахын министр А. М. Шевченко элидхэнэн байна. Зарим тэдэ хэмжэнүүдэй абтаашье нааань, худоо ажахын продукци үйлэдбэрилгын хэмжээн доошолноор, малай тоо толгой үсөөрнөөр. Минеральна болон нютагай үтэгжүүлтын тон багаар поли, саблашалан дээрэ гаргагдаһан ушаргаа газарай үрэжэл муудаа. Газар уһалха худэлмэринин хэмжээн эрид доошолоо. Мүнгэ таныгын дутылдаһанһаа боложо, ургамалнуудые хамгаалха хэрэгсэлнүүдые худалдан абаха хэрэг найлаар эрхилэгдэнэгүй. Малай үүлтэр найжаруулха худэлмэри хангалтатайгаар эрхилхэ арга боломжонууд олдохоёо болинхой. Найн үүлтэрэй мал олоор үүсэлгэдэнэ. «Бурятское» гэнэн племпредприяти, аймагуудтахи тэрэнэй эмхинүүд панхаруутаха түйлдаа хүрэнхэй. Агропромышленна комплексын бүхы предприятинууд финансын талаар хүндэ байдалтай.

Худоо ажахын үйлэдбэринин нандаралые тогтоохын, аграрна реформые саашадань бэелүүлхын, агропромышленна үйлэдбэрине ашаглтайгаар эрхилхын тула эмхидхэлэй-экономическа, финансын талаар зохихо хэмжээнүүдые абахын тула ажахы бүхэнэй байдалтай найнаар танилсаха, хэрэгтэй болоо нааань, тэдэнэй эмхидхэлыень хубилгаха худэлмэри ябуулха гээд Худоо ажахын министерствэдэ заагдаба. Гадна тусхай шэглэлтэй ажахынуудай тоо бүридхэгдэбэ. Дүшэн нэгэн нимэ ажахынууд хонидой, эбэртэ бодо малай, адуун һүрэгэй үүлтэр найжаруулха, овощ үргүүлха, гахай, тахяа, ангуудые үсхэбэрилхэ, эбэртэ бодо мал шахан таргалуулха, таряанай үрэнэ үйлэдбэрилхэ худэлмэри эрхилхэ юм. Эдэнэр худоо ажахын гүрэнэй предприятинууд гэжэ тоологдохо, федеральна болон республиканска бюджедтээ финансын талаар туһаламжа абаха байна. Гаргашануудаа харюулжа шадахаяа болиһон 56 ажахын худэлмэришэдтэ бэсэ даанан таряашанай (фермерскэ) кооперативууд да аблэлнүүд болон тарахыень дурадхаха, экономикын талаар бараг найн байдалтай 112 ажахын ажалшадта акционернэ өүлгэмүүдые эмхидхэжэ, өөнэдынгөө хубитануудые акциинууд болгон хамтаруулхые дурадхаха гээд хэлсэгдэбэ. Мүн 1994—1995 онуудта бэелүүлэгдэхэ аграрна реформын программа бүрилдүүлхые Худоо ажахын министерствэдэ даалгагдаа.

«Улаан-Удэ хотын ажахын ерэхэ үбэлжэлгэдэ бэлдэжэ байнан тухай» асуудалаар элидхэнэн хотын захиргаанай гулваа А. Г. Лубсанов һүүлэй хоёр жэлэй туршада хотын мэдэлэй байрануud эрид олошороо, зарим предприятинууд харуунаа муутай тэрнүүдые дамжуулаа, гэхэтэй хамта инженернэ сетьнүүдынь дамжуулгдаагүй гээд тэмдэглэбэ. Тус асуудал зүбшэн хэлсэлгэдэ хаабадаһан Улаан-Удын ТЭЦ-үүдэй, халуун уһа дамжуулдаг сетьнүүдэй хүтэлбэрилэгшэд үбэлжэлые амжалтатайгаар үнэргэхын тула коллективүүдэйнгээ ябуулһан худэлмэри тушаа тооцобод.

Байгша оной сентябриин 25 болотор хотын ажахын объектнүүдые үбэлэй үедэ худэлгэгдэхоор бэлэн болгохые, 2-дохи ТЭЦ-эй гурбадахи котелые ерэхэ жэлэй эхиндэ ашаглалгада тушааха худэлмэринe түргэдхэхэ, халуун уһа дамжуулха зургаадахи трассын барилгые эрхилхэ мүнгэн зөөри олохо арга боломжонуудые элсүүлхэ хэрэгые эрхилхые Улаан-Удэ хотын захиргаанай, «Бурятэнергэ» нэгэдэлэй, 2-дохи ТЭЦ-эй, халуун уһа дамжуулдаг сетьнүүдэй, республикын Финансын министерствын хүтэлбэрилэгшэд уялгалагдаба.

«Таряа хуряалгые, тэжээл бэлэдхэлгые түгэсхэхэ, малай үбэлжэлгэдэ бэлдэхэ талаар Хорин ба Хлагтын аймагуудай захиргаануудай гулваанарай эмхидхэлэй худэлмэри тухай» асуудал харагдажа, Хорин аймагай захиргаанай гулваа А. А. Заводской, Хлагтын аймагай захиргаанай гулваагай орлогшо В. М. Стручков гэгшэд элидхэбэ. Эдэ аймагуудта тэжээл бэлэдхэлгын, таряа хуряалгада жэгдэрэн оролгын худэлмэри унжагайруулагдана, малай үбэлжэлгэдэ бэлэдхэл хангалтагүйгөөр ябуулагдана гээд тэмдэглэгдэбэ. Хлагтын аймагай тарилгынай Мөөрөошын ажахыда, Хорин аймагай хамтын-хубин Удын предприятида, Хорин акционернэ өблэлдэ тэжээл бэлэдхэлгэ хангалтагүйгөөр ябуулагдана. Тус аймагуудай ажахынуудта таряа хуряалгада хабаадуулагдаха техникэ зайабарилга унжагайруулагдаа. Хорин аймагай Георгиевскын ажахыда, Хлагтын аймагай зарим ажахынуудта таряа хуряалгаг комбайн бүхэндэ 300—400 гектарай ургаса хуряахаар хүртэнэ. Малай үбэлжэлгэдэ бэлдэхэ худэлмэридэ тус аймагуудай зарим ажахынуудта анхаралгаа үшөөл багаар хандуулагдана. Хорин аймагай Буламай колхоздо хамтын-хубин Хорин предприятида малай байрануудые зайабарилха, сэбэрлэхэ, дезинфекци хэхэ худэлмэри унжагайруулагдаа.

Тэжээл бэлэдхэлгын, таряа хуряалгын ба малай үбэлжэлгэдэ бэлдэлгын худэлмэри эмхидхэлгэдэ тон ехэ дутуу дунданнуудай элирһэн, ажахын хүтэлбэрилэгшэдтэ эрилтэ һуладуулһан тушаа Хлагтын, Хорин аймагуудай захиргаануудай гулваанарта заагдаа. Ургаса хуряалгын үедэ бүхы техникэ болон түхеэрэлгэнүүдые хоёр халаанда худэлгэхэ, механизаторнуудта найнаар худэлхэ арга боломжонуудые олгохо, байгша оной октябриин 1 болотор малай үбэлжэлгэдэ бэлэдхэлые түгэсхэхэ талаардары хэмжээнүүдые абахые тус аймагуудай захиргаануудай гулваанар уялгалагдаа.

Гадна «Буряад Республикын 1994 оной республиканска бюджет тухай», «Буряад Республикын гүрэнэй болон муниципальна предприятинуудые үмсэлэлгын гүрэнэй программада хубилалтануудые ба нэмэлтэнүүдые оруулха тухай», «Буряад Республикын Правительствын худэлмэриин регламент тухай» болон бусад асуудалнууд зүбшэгдэбэ.

Республикын Правительствын заседание Буряад Республикын Президент-Правительствын Түрүүлэгшэ Л. В. Потапов хүтэлбэрилөө.

...НАГТЫ, ...ЛСАГТЫ:

...рта. Долгуур: ...ога бэдэрхэ. А. ...Хүнэр байдалда ...Адуйна малда ...ы. В. Баторов: ...ирэрөө - элбэг ...ны хүн тухай ...рбеев: «Минии ...ны, Элүүр энхын зүбшэд, булан. «Һэргылэгты: дифтери үбшэн һүжэрбэ».

3-дахи шоурта. Биирэ. А. Андреева: «Уран зураашын бүтээлнүүдые үзөөд...»; Б. Цырендашиев: «Аадар соогуур»рассказ. Уншаа, дуулаа, һэн гүт? «Һара дээрэхи араг лһан».

4 дэхи шоурта. К. Аюшеев: «Изагуур найхан гарбалнай; Монгол литэ. Һур харбалга. Б. М. Жижитов: «Угай мэргэшүүл»: Түнатай

...эмжээтэй.

19.05.

...бликанска Дирек.

...бүридхэл. № 182.

Дэлгүүр: ажамидарха арга бэдэрхэ

ХҮШЭР БАЙДАЛДА ОРООШЬЕ ҺАА...

Манай Россий Федерацийн олонхи хүнүүд Байгал-Амарай түмэр харгын барилга дүүргэгдээд, ашаглагдажа байна гээд һанадаг, тиигэжэ хэлсэдэгшье гээшэ. Энэ огто буруу. Холын хойто хизаар дайдын газар дайда дээрэ түмэр харгы баригдахань баригдаад, ашаа шэрэнэн, хүн зонийе һүүлгаһан локомотивууд ябажа эхилһээр үнихэнэй ааб даа. Эндэ баригдаха объектнүүд үшөөл олон. Гол түлэб социально-соёлой байшангууд, байрын гэрнүүд олоор баригдаха зэргэтэй. Сагай хэды хүшэр хүндэшье һаань, байрын гэрнүүд баригдажа байна. Хойто-Муяын хаданнуудые сүмэ сохин 15 километр тоннелийн баригдажа эхилһээр хорин жэл ойрын сагта түйсэхэнь. Энэ гайхамшаг тоннелийн барилга һүүлшынгээ шагада ороод байна.

«БАМтоннельстрой» гэжэ акционернэ нэгэдэлэй худалмэришэд, инженерно-техническэ мэргэжэлтэд энэ тоннелийн барилга ойрын лэ жэлнүүдтэ дүүргэжэ, Хойто-Байгалай түмэр замшадта тушааха гэһэн хараа шэглэлтэйгээр барилга хабсаралгын худалмэри хэжэ байна. Хойто-Муяын хаданнуудай саажэ соо эршэтэ ажалай охин замханагүй. Проходчигууд, инженернүүд, техникүүд дүрбэн халаанай туршада ажаллажа, сантиметр метрээр халташье зогсонгүй урагшаал дабшаха гэжэ эрмэлзэнэ, энэ шухала хэрэгтэ бүхы хүсэ шадалаа элсүүлнэ.

— Манай тоннельнэ 18-дахи, 19-дэхи, 21-дэхи отрядуудай проходчигууд 1975 оной февраль һараһаа хойшо Хойто-Муяын тоннелийн барилгада хабаадалсажа, олон миллион кубометр гранит шулуу, хайр шорой хэзээдэшье гэдэдэргүй гаһар малтажа, олон миллион кубометр уһа бүлэжэ гаргаа. Эдэнэр байгаалийн хүшэр хүндэ оршон байдалда ажаллажа, энэ тоннелийн барилга саг болзортонь дүүргэхэ гэһэн хүсэл эрмэлзэлтэйгээр ажаллажа, муу бэшэ үрэ дүн түйлана, — гэжэ акционернэ «БАМтоннельстрой» нэгэдэлэй тоннельнэ 18-дахи отрядай начальник В. П. Абрамчук хэлэнэ.

Минии һанахада, В. П. Абрамчук зүбшье юумэ хэлэнэ ха даа. Тоннельнэ 18-дахи отрядай худалмэришэд бүри 1974 ондо Хойто-Муяын хаданнуудай баруун үбэртэ буужа, Тоннельный тосхоной барилга эхилһэн юм. Эдэнэр охин замханагүй. Проходчигууд, инженернүүд, техникүүд дүрбэн халаанай туршада ажаллажа, сантиметр метрээр халташье зогсонгүй урагшаал дабшаха гэжэ эрмэлзэнэ, энэ шухала хэрэгтэ бүхы хүсэ шадалаа элсүүлнэ.

— Манай тоннельнэ 18-дахи, 19-дэхи, 21-дэхи отрядуудай проходчигууд 1975 оной февраль һараһаа хойшо Хойто-Муяын тоннелийн барилгада хабаадалсажа, олон миллион кубометр гранит шулуу, хайр шорой хэзээдэшье гэдэдэргүй гаһар малтажа, олон миллион кубометр уһа бүлэжэ гаргаа. Эдэнэр байгаалийн хүшэр хүндэ оршон байдалда ажаллажа, энэ тоннелийн барилга саг болзортонь дүүргэхэ гэһэн хүсэл эрмэлзэлтэйгээр ажаллажа, муу бэшэ үрэ дүн түйлана, — гэжэ акционернэ «БАМтоннельстрой» нэгэдэлэй тоннельнэ 18-дахи отрядай начальник В. П. Абрамчук хэлэнэ.

Минии һанахада, В. П. Абрамчук зүбшье юумэ хэлэнэ ха даа. Тоннельнэ 18-дахи отрядай худалмэришэд бүри 1974 ондо Хойто-Муяын хаданнуудай баруун үбэртэ буужа. Тоннельный тосхоной барилга эхилһэн юм. Эдэнэр байрын гэрнүүдые, һургуулиин, сад-яслиин, магазин, столовонуудай барилга хэжэ эхилһэн юм. Удаань Хойто-Муяын хаданнуудай баруун талаһаа тоннель малтаха худалмэреэ эхилээ бэлэй. Хорёод шахуу жэлэй туршада Хойто-Муяын 15 километр тоннелийн барилгада хабаадалсажа, тон эхэ хэмжээнэй ажал худалмэри хээ, хэжэшье байһаар.

Дуршэл шадабаритай бэрхэ проходчик Николай Дровалийн хүтэлбэрилдэг бригадын гэшүүд орёо нарин, бүтээсэ ехэтэй «Робинс» гэжэ түхеэрэлгээеэ шадамар бэрхээр ашаглажа, тоннелийн барилга үргэлжэлүүлжэ байна. Николай Дроваль Донбассай Красный партизан гэһэн шахтада худалхэ байһан аад, оорыгээ дураар хэлэн Хойто-Байгал ерэжэ, энэ гайхамшаг тоннелийн барилгада хабаадалсажа, ёнотой баатаршалга харуулаа гэхэдэ, алдуу гарахагүй. Эрхим түрүү ажалайнгаа түлөө Ленинэй, «Хүндэлэлэй Тэмдэг» орденуудаар, «БАМ барилсаһанай түлөө» медальяар шагнагдаһан юм.

— Сэрэгэй албанай һүүлээр би Донбасс ерэжэ, тэрэ үедэ бүхы орон дотороо суурхаһан Социалис ажалай Герой В. И. Мурзенкын бригадада худалжэ эхилһэн хүм. В. И. Мурзенко залуушуулые зүбөөр, ажалда дуратайгаар хумүүжүүлхэ гэжэ яһала ермэлзэдэг байһан юм. Зүбшэл заабари хэлэжэ, бүгэниие дахуулдаг байгаа. Хүн зондо ашатай туһатай юумэ хэхэнээ ехэ жаргал хэндэшье байхагүй. Үнэн сэхээр, ороддосо шадабари гаргаха хэрэгтэй. Тиигэжэл жаргалаа хүсэдөөр эдлэхэш, — гэжэ В. И. Мурзенко бидэниие һургадаг байгаа. Зүбшье юумэ хэлэдэг бэлэй,—гээд Николай Дроваль аха заха нүхэроо дурдан һуугаа һэн.

Николай Дроваль хоридохи жэлээ Хойто-Муяын тоннелийн барилгада ажаллажа байна. Тэрэнэй бригадын худалмэришэд энэ хугасаа соо 5 километр тоннель малтажа, түмэр бетоноор бүхэлһэн байха юм.

— Бидэ байгаалийн хүшэр хүндэ оршон байдалда ажалланабди. Зарим халаан соо миллиметр, сантиметршье урагшаа дабшахын аргагүй болоод байдаг. Хүрьһэнэй дундаһаа сохэ уһан гарана. Тэрэниие хажуу тээшэнь бүлэн гаргажа сохэ сагаа мини һалгаанабди. Запчастьнууд, шэнгэн түлишэ дуталдана. Бидэнэр малтаһан хайр шорой «Камацу» түхэлэй машинаар тоннель сооһоо зөөжэ гарганабди. Эдэ машинануудые миин байлгангүй ашаглахын тула шэнгэн түлишэ ехэ хэрэгтэй. Манай тоннельнэ 18-дахи отрядай коллектив мүнгөөр ходол дуталдана. Акционернэ «БАМтоннельстрой» нэгэдэлшье, тоннель бариха захил хэһэн түмэр замшадшье манда мүнгэ үгэхэ арга шадалгүй болоод байна. Россий Федерацийн үрэн Хойто-Муяын 15 километр тоннель баригшадта 20 миллиард түхэриг үритэй болоод байна. Бидэ проходчигууд нимэ хүшэр байдалда ажаллаһабди. Энэ тоннелийн барилга хэжэ байһан проходчигуудта туһаламжа хэрэгтэй.

— Николай Дровалийн хүтэлбэрилдэг бригадын коллектив байгаалийн бэрхэшэлэлүүдые зорилгойгоор дабан, Хойто-Муяын тоннелийн барилга хэжэ байһаар. Эдэнэр үшөө 1000 метр тоннель малтажа, түмэр бетоноор бүхэлхэ юм. Энэ ажалаа саг болзортонь дүүргэхын тула 18-дахи отрядай проходчигууд яһалаа оролдоно. Бидэндэ Россий Федерацийн үүрэнэй, Зам харилсаанай министерствын зүгһөө туһаламжа хэрэгтэй. Николай Дроваль шэнги баатар проходчигууд байгаалийн хүшэр хүндэ оршон байдалда ажаллаашье һаа, түмэр замшадай захил дүүргэхын тула яһалал оролдоно.

А. КРИВОЙ.

Адууһа малда—элбэг тэжээл

ХАМТАДАА, ҮМСЭДӨӨШЬЕ—ЭЛБЭГ ҮБҺЭТЭЙ

Загарайн аймагай олонхи ажахынууд урда жэлнүүдтэ Эрхүүгэй областьдо, Монголдо үбһэ бэлэдхэдэг заншалтай байһан юм. Тиихэдэ олонхи колхоз, совхозуудай хүтэлбэрилэгшэд өөһэдөө үргүүлжэ бэлэдхэһэниинь, зөөжэ асарһанһаа холо үнэтэй болоно гэжэ тоолодог байгаа.

Нёдондо жэлһээ нимэ байдал эрид хүбилаа. Зөөхэдэ ехэ түлишэ хэрэгтэй, тиимэһээ зөөгдэһэн үбһэ һолоосмэн даншье үнэтэй болоно. Энэ баримтые хараада абан, аймагай худөө ажахын управленийн начальник П. Ж. Дармаев, худөө ажахын хүтэлбэрилэгшэд болон мэргэжэлтэдэй суглаа зарлажа, нуга сабшалангаа һайжаруулха, тэрэнэй ашаг шэмые дэшэлүүлхэ, газаа талаһаа үбһэ зөөхэсэ огто болихо гэһэн эрилтэ табиһан юм. Суглаанда хабаадагшад байһан газар, сабшалангаа уһалжа, үтэгжүүлжэ, оролдохол болообди гэһэн нэгэн һаналтай шиидхэбэри абаба.

Петр Жамсаранович Дармаев олон жэлнүүдтэ колхозой түрүүлэгшэ ябаһан тула аймагай ажахынуудай байдал һайн мэдэдэг, дүршэл ехэтэй хүн юм. Тэрэнэй ажаглалта зүбшэл, заабари эншье ушарта буруу байгаагүй.

Аймагай «Гигант» колхозой сабшалан уһалагшад хабар эртүүр эршэтэйгээр ажаллажа эхилээ һэн. Түс ажахын 1300 гектар сабшалангай 900 гектарынь энэ жэлдэ хоёр дахин уһалагдаба. Урдахи жэлнүүдтэй сасуулхада, сабшалангай буусануud эзэтэй болгогдобо, үхэр мал зоргоороо ургажа байһан ногоо гэшхэжэ ябахаяа болибо. Сабшалан уһалагшадай салиц, урмашуулгын түрим тусгаар хэлсэгдэжэ, баталагдаа һэн. Мүнөө жэлдэ түрүүшээр гандабашье, энэ ажахы 20000 центнер үбһэ абаба. Гадна талдаа 80 процентые һайн шанартайгаар һүрилжэ. Түс ажахын үбһэшэдэй звено (хүтэлбэрилэгшэнь Сергей Георгиевич Хлебодаров) 2700 центнер үбһэ бэлэдхэд, 85 процентыень нэгэдэхи классаар һүрилжэ, аймаг соогоо түрүү һуурида гараба, 300000 түхэриг шагнагдаа.

2760 центнер һайн шанартай үбһэ бэлэдхэһэн Владимир Николаевич Малых звенотобо гурбадахи һуури аймаг соогоо эзэлжэ, 200000 түхэриг мүнгэн шан абаба.

Пенсионернүүдһээ бүридэһэн үбһэшэдэй звеное пенсионер А. П. Яковлев хүтэлбэрилжэ, колхоздоо 100 центнер эрхим шанартай үбһэ тушаагаа. Аймаг соогоо түрүүшын һуурида гараһан ажалай ветеранууд мүн лэ урмашуулагдаа. Хүрэгдэһэн үбһэнэй 60 процентнь үбэлжөөндэ зөөгдэнхэй. Үлөөшэ сомоонуудынь һайнаар хүреэлэгдэнхэй.

«Гигант» колхозойхид үбһэ хуряалгаар аймаг соогоо түрүүшын һуурида гаража, аймагай захиргаанай болон худөө ажахын худалмэриилэгшэдэй профсоюзай райкомой зүгһөө 500000 түхэриг шанда хүртэбэд, тиихэдэ колхозой түрүүлэгшэ Александр Трофимович Стопичев 150000 түхэриг шанда хүртөө.

Карл Марксын нэрэмжэтэ колхозой үбһэшэдэй звеное хэдэн олон жэлнүүдтэ Игорь Мелентьевич Якимов хүтэлбэрилнэ. Тэрэ нуга сабшалангаа өөрөө уһална. Мүнөө жэлдэ 5000 центнер үбһэ бэлэдхэжэ, бултыень һайн шанартайгаар һүрилжэ, аймаг соогоо хоёрдохи һуурида гараад, 200000 түхэриг шанда хүртэбэ.

Н. М. Якимовта, аймагай сабшалан уһалагшадай дунда аха заха хүндэ, олон жэлнүүдтэ үндэр амжалта туйлаһанай түлөө томо хибэс барюулагдаа.

XXI партсъездын нэрэмжэтэ колхозой Владимир Ильич Ивакин, Мухар-Талын Николай Тимофеевич Васильев түс-тустаа 2200—2300 центнер һайн шанартай үбһэ нөөсэлжэ, мүн лэ урмашуулагдаа. Ташаланда Серафима Сергеевна Зубакина гэр булөөрөө 2700 центнер үбһэ бэлэдхэжэ, аймагай захиргаанай зүгһөө 150000 түхэригөөр шагнагдаба.

Нимэрхүү жэшээнүүд аймагта олон. Гэбэшье аймаг соо булта үбһэндэ шударгы ябаа гэхээр бэшэ. Хаяа хадхажа ажаһуулаһан Нохой-Шэбэрэй, Хуушан-Нохойн ажахынуудые жэшээжэ үзээ. Нохой-шэбэрэйхид Юрий Будаевай хүтэлбэри доро 1000 центнер үбһэ хуряагаад, үбэлжөөндөө зөөжэ асаранхай. Мүнөө нохой-шэбэрэйхид уһа сөөрэмэй захаар хагда сабшана.

Тиихэдэ хуушан-нохойнхид Леонид Печкинэй хүтэлбэри доро оройдоо 300 центнер үбһэтэй болобо. Түс ажахы мүнөө 110 толгой эбэртэ бодо малтай. Үнгэрһэн үбэлжэлгын үедэ март һараһаа эхилжэ үбһэ, нолоосмо бэдэржэ эхидээ һэн.

Нёдондо жэлэй байдал эдэнэртэ һургаал болоогүй. Эдэ үдэрнүүдтэ сагаан хюруу унажа, ногоон хагдараа. Урдандаа Эрхирэгэй совхозой байһан нуга сабшалангаар мүнөө ногоон элбэг үлөө. Тиибэшье Карымкада, Хоолойдо байрлангүй, үбһэшэдэй гэртэнээ үбһэндэ ябахада, юун ехэ үбһэн хуряагдахаб? Эндэшье мүртэй ногоон ургаагүй, харин Эрхирэгэй Баруун бэедэ, Гушадта сабшагдаагүй ногоон элбэг, эндэнээ хуушан-нохойнхид үбһэ сабшаха газар эрихэээ яана гээшэб? «Айл ашаан алба нэгэтэй» гэнэндэл, эрхирэгэйхид туһалхаяа арсахагүй» һэн гэжэ һанагдана.

Һаяхан Загарайн аймагай XXI партсъездын нэрэмжэтэ ажахыда үбһэ хурялгын дүн гаргагдажа, колхоз, совхозуудай хүтэлбэрилэгшэд, мэргэжэлтэд, түрүү звенонуудые ударидагшад суглаба. Суглаанда мүнөө жэлэй үбһэ хуряалгада эрхимлэһэн түрүүшүүллэ шангууд, бэлэгүүд барюулагдаба.

Мүн намарай үедэ уһалуурийн һубаг, ханаабанудта хэгдэхэ ажал тодорхойлогдоо. Аймагай худөө ажахын управленийн ахамад инженер Валентин Михайлович Лукашевичэй хэлэһээр, аймагай совхоз, колхозуud, тарялашадай ажахынуud 76000 центнер һайн шанартай үбһэ бэлэдхээ. Энэ тоодо олон тарлашадай ажахынуудай бэлэдхэгдэһэн үбһэн ороногүй. Мүнөө жэлдэ аймагай ажаллашад үмсэдөө үбэлдөо бардам хүрэхэ үбһэ бэлэдхээ. Үмсэдөө элбэг үбһэ бэлэдхэһэн айлнуud совхоз, колхозуудhаа үбһэ эрихэгүйнь гээшэ. Тиигэжэ хамтын, үмсыншье мал мүнөө жэлдэ тобир тарганаар ондо орохонь ха юм.

В. БАТОРОВ,
манай корр.

Хорнин аймагай тоһоной заводто хоногой туршада долоон ажахыһаа 7 тонно һүн тушаагдана. Түс предприятийн худалмэришэд, мэргэжэлтэд тэрэ һү буйлуулха, зөөхэй, эзэгэй, тоһо, тараг гаргажа, худалдаа наймаанда эльгээнэ.

— Урдандаа заводтомнай хорёод тонно һүн эльгээгдэдэг байгаа. Һара ерэхэ бүри сагаан эдэнэй тушаалга доошоо болоно. Ехэл шахардуу боложо байна,—гээд хорн гаран жэлдэ худалжэ ябаһан мастер Надежда Алексеевна Андриевская манда хэлээ һэн.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: табан жэлэй саада тээ Улаан-Удын ВСТИ дүүргэһэн лаборантка Ольга Дугаржаповна Бадмаева.

С. БАЛДУЕВАЙ фото.

Гансал худалдаа наймаан бэшэ...

Хоёр жэлэй саана Хяагтын аймагай КБО үмсын болгогдоо һэн. Тэрэ үеһөө хойшо хотынхиднай сэхэл хүшэр байдалда ороо бэлэй. Телевизорээ зайнабарилаа, үһөө абхуулха, гуталаа зайуулха аргагүй болошоод байгаа һэн.

Харин мүнөө хүн зониие һуудал байдалай талаар хангалга һэргээн бодхоогдобо. Акционернэ «Троицкосавск» бүлгэмэй (генеральна директорынь — В. Г. Доржиева) хүсэл ороолдоогоор телевизор зайнабарилгын, гуталай хадхалгын мастерскойнуud нээгдэбэ. Парикмахерскашье худалжэ эхилээ. Тэдэнь коммерческэ байһан магазинуудай байшангуud соо худалнэ. Мүнгэ алта олохо коммерсантнуудаймнай арга гансал худалдаа наймаагаар дүүрэнэ бэшэ гэһэн тобшолол хэхээр болоно.

Е. СУРМАЧ.

Хлагта.

Арба хүрэжэ ябахадамни, Түнхэнэй аймагай «Путь Ленина» ажахыда Казань хотоһоо татаар яһанай гурбан айл—Гарфулинтан, Назмеевтэн, Загадулинтан — зөөжэ ерээ һэн.

Тэдэниие Байгал далайн баруун эрьедэ оршодог Слюдянка станцида угтажа абахын тула колхозой модошо, түмэршэ дархашуул хэдэн үдэрэй хугасаа соо «ЗИС-5» түхэлэй автомашинын кузов дээрэ модоор дулаан бүүдхэ дархалжа бүтээгээ һэн.

Январийн янгинама хүйтэндэ зөөжэ ерэһэн айлнуудые Охор-Шэбэр нютагай хүн зон аргагүй хүндэтэйгөөр хүлеэн абаа. Тэдэнэй ерэхые бараглажа, өхэнэрнүүд бүряад янзаар халуун эдээ бэлдээд, эдеэлүүлжэ баясуулаа бэлэй даа. Шэнэ тэрнүүдые барижа оруулаа. Гэрнүүдэй барилгада орохо бүдүүн нарһан мододые алаар арба гаран модоной зайда оршодог үндэр Нарһан толгойһоо шаргаар шэрэжэ асараа һэн. Барилгашадай гурбан гар хюроо үдэр һүнигүй модо ута руунь хюроёдэжэ, тэдэ гэрнүүдэй хэшэнуудые, үһөэдэ, шалада орохо хабтагайнуудые хюроёдоо. Тэдэн хүн хушалтын дараанасануудые хахалжа бэлдэ. Тиимэ ажалай хэгдэжэ байха үедэ нарин дархашуул үүдэнүүдые, рамануудые урлажа байдаг бэлэй. Энээнһээ гадна, колхоз бүлэ бүхэндэнь 1—1 туталтай үнеэ, нэжээд гектар газар таһалжа үгэбэ. Хабартаа хартаабхын үрэһөөр хангаа. Эдэ айлнуud тус бүридөө 5—6 үхибүүтэй байһан юм.

Загадулинай Абхад хүбүүнэй, Гарфулинай Надя басаганай улаан бүргаһаар гурэнэн улгы соо ехэ бэлоныень һанадагби. Ядаруу айлнуud ерээ бэлэй даа. Гэрэй өмнө эхэнэрнүүд арай шамай гэжэ ородоор хөөрэлдэдэг байгаа. Үхибүүдынь һургуулида орожо, бидэнтэй нүхэсэжэ эхилээ һэн. Тиин тэдэнэр удангүй бүряад хэлэндэ һураа. Хамта һуража, үелжэ, ехэ болоһон тэдэ нүхэдэймнай нэгэн Габдул болоно.

Зунай сагта Габдул, тэрэнэй дүү Габдулхан ба Назмедэрэ модоор дулаан бүүдхэ дархалжа бүтээгээ һэн.

Январийн янгинама хүйтэндэ зөөжэ ерэһэн айлнуud Охор-Шэбэр нютагай хүн зон аргагүй хүндэтэйгөөр хүлеэн абаа. Тэдэнэй ерэхые бараглажа, өхэнэрнүүд бүряад янзаар халуун эдээ бэлдээд, эдеэлүүлжэ баясуулаа бэлэй даа. Шэнэ тэрнүүдые барижа оруулаа. Гэрнүүдэй барилгада орохо бүдүүн нарһан мододые алаар арба гаран модоной зайда оршодог үндэр Нарһан толгойһоо шаргаар шэрэжэ асараа һэн. Барилгашадай гурбан гар хюроо үдэр һүнигүй модо ута руунь хюроёдэжэ, тэдэ гэрнүүдэй хэшэнуud, үһөэдэ, шалада орохо хабтагайнуud хюроёдоо. Тэдэн хүн хушалтын дараанасануud хахалжа бэлдэ. Тиимэ ажалай хэгдэжэ байха үедэ нарин дархашуул үүдэнүүдые, рамануud урлажа байдаг бэлэй. Энээнһээ гадна, колхоз бүлэ бүхэндэнь 1—1 туталтай үнеэ, нэжээд гектар газар таһалжа үгэбэ. Хабартаа хартаабхын үрэһөөр хангаа. Эдэ айлнуud тус бүридөө 5—6 үхибүүтэй байһан юм.

Загадулинай Абхад хүбүүнэй, Гарфулинай Надя басаганай улаан бүргаһаар гурэнэн улгы соо ехэ бэлоныень һанадагби. Ядаруу айлнуud ерээ бэлэй даа. Гэрэй өмнө эхэнэрнүүд арай шамай гэжэ ородоор хөөрэлдэдэг байгаа. Үхибүүдынь һургуулида орожо, бидэнтэй нүхэсэжэ эхилээ һэн. Тиин тэдэнэр удангүй бүряад хэлэндэ һураа. Хамта һуража, үелжэ, ехэ болоһон тэдэ нүхэдэймнай нэгэн Габдул болоно.

Зунай сагта Габдул, тэрэнэй дүү Габдулхан ба Назмедэрэлдэхэ болоһон байгааб.

Эдир наһанайм хани, Габдул нүхэрни нэгэтэшье муу муухай үгэнүүдтэ һургаагүй байһан юм. Би газар дайдаа мэдэхэ һэн тула тэдэниие дахуулжа, Бага-Үбэрэй халяарта, Буха ноёной урда бэеэр, Хамар-дабаанай ороогоор буужа ерэһэн харгын хажуудахи намарта ба Боошхын урдахи намагтай газарта ургадаг мангирта абаамадаг байгааб. Намайе татаар хэлэндэ һургахын хажуугаар Габдул мориной ташуур тэмохые һургаа. Би бүри дам саашань бусад нүхэдөө энээндэнь һургаһан байхаб.

Габдул Асадович хорёод жэл соо Саянай совхозой гахайн фермэдэ юрын гахайшаараа ба һүүлэй үедэ фермые даагшаар ажаллаһан юм. Ажалша хүн хаанашье, ямаршье ажалда хододоо түрүүлэн ябадаг ха юм.

Олон жэлдэ барилгашаараа, бригадирааршье худалөө, һайн халаараа суурхажа, зон нүхэдтөө хүндэтэй ябадаг байгаа. Сүлөөтэй сагтаа уран һайханай бүлгэмдэ ёохорой дуу дууладаг һэн. Хурим түрэ дээрэшье урданай янзаар үреэлэй үгэнүүдые ульгам бүряад хэлэн дээрэ хэлэжэ байхыень дуулаһан хүм. Габдул Асадовичай нэгэтэ дайнай ба ажалай ветеран, нютагай зоной аха заха болохо Жаб Сыреторовичтэ хэлэжэ һуухыень хоёр шэхэрээ дуулаа һэм: «Жаб ахай, би «Бурлад үнэн» газетэ уншанаб. Тэндэ угаа һонин юумэнүүд бэшэгдэнэй».

Нигэжэ ондоо яһанай хүнэй түрэл хэлыешни, ёно заншалыешни хүндэжэ, һайса шудалжа ябахада, урмашан, баясамаар байдаг даа.

Олон жэлдэ
наар, гахайшана
жа, яһала баля
болоо, суггаа хүн
төө ходо түйл
шалтай. Хамта
Доржо Будаев, Д
тов, Даша Дад
Жактамаев, Даш
баев гэгшэдэй Г
лин тухай ганц
хан үгэнүүдые
урмашамаар да

Эсэгын һургаа
гагүй ехэ ашаг
юм даа. Габдулай
Загадулин гра
хабаадалсаһан
лай түрүү зэрэ
han, һайн һай
тэй хүн бэлэй. Б
дынь ажалша б
лоо. Энэрхыгэрэ
han шэнэ гаа
үнэн сэхээр ажа
мэндэ ажаһуула

Ажалша Асад
зөөжэ ерэһэн ж
hэ хуряалгын х
үбһэ сабшахада
бүүдээ дахуулж
бэлэй. Тиигэжэ
мэдэнгүйгөөр х
хоёр хүбүүдэй
Ленина» ажах
лэй хоорондо
циалис мүрыө
гараад, бултан
һайшаалда хури

Ажалдаа сур
найнгаа түлөө
лин КПСС-эй
лон райгүйсэдм
дай АССР-эй Х
министерствын
грамотануудаа
бэлэгүүдээ
шагнагдаһан н

Арбадахи та
циалис мүрыө
«Хүндэлэлэй Т
ноор шагнагда

Жэлһээ жэл
най совхозой
шэлүүлэгдэһэн
габшагайгаар
дэр бүтээсэг
ороноойгоо Эд
граммада хубе
байгаа. Эндэ
вичайшье ажа
гаа ааб даа.

Түрүү ажал
гаа амаралтан
гараа хабсара
һуугаагүй. Хаб
түрэл совхозт
залуу үетэнэ
бари үгэнэ.

Габдул гэр
нүхэртэйгөө
жэ, һургажа,
гада, хүлыень
гэжэ табниха
гынгээ нэрые
ябадаг заншал

Би Габдул
жаргал хүсөө
хэрэгүүдээрэ
жа ябахыень

Ёкша матур

Б.

СССР-эй, Р
гээрэлэй отли
Республикы

Элүүр энхын булан

ҺЭРГЫЛЭГТЫ: ДИФТЕРИ ҮБШЭН ҺҮЖ

Һаянай Улаан-Удэ хотодомнай зарим газарта дифтери үбшэн дэлгэрэжэ, больница, поликлиникэ бүхэндэ энэ үбшэнһөө һэргылхэ зорилготойгоор хүнүүдтэ тусхай тарилга хэгдэнэ. Түргэн туһаламжын больницын поликлиникын (ТМО-3) хананнуудаар дифтериһээ һэргылхэ тарилга хүүлэгты гэһэн уряануud бэшэгдэнхэй байна.

Хоолойгоо үбшэлһэн хүнүүд өөһэдынгөө участогай терапевтнүүдтэ хандажа, зүбшэл заабари абана. Һаяхан ангинаар үбдэбэшье, манай 1-дэхи участогай врач-терапевт М. Г. Мадаевагай хэлэһээр, дифтери шалгаха хүсэлтэйгөөр хоолойһоо шалгалга абхуулха баатай болобоб. Юуб гэхэдэ, манай участогай врач һанаата болонгёор хөөрөө һэн:

— Дифтери үбшэн һаянай эндэмнай һүжэржэ, хэсүү байдал тогтоо. Манай поликлиникын врачнуудай арганаа байһан 11 хүн дифтериһээ боложо, наһа бараа. Юуб гэхэдэ, үбдэхэдэнь юрын ангина гэжэ тоогоогүй, тиин врачнуудта түргөөр хандаагүй дээрэнээ тэдэнэр наһантаяа хахасаа бшуу. Оройдоол 3 хоног соо һүжэрһэн энэ үбшэнһөө хүнүүд үхэнэ. Тиимэһээ дары түргэн шалгуулагты. Табан хоног соо (ларалтай байбал, бүри түргөөр) шалгалтын дүнгүүд болэн болоод байха.

Врач М. Г. Мадаевагай заабаряар шангалтын дунгүүдээ тушаажа, удаань отаринголог (лор-врач) Е. И. Иванова дорожо, баһал хоолойгоо шалгуулхадамни, тэрэ нигэжэ захиба:

— Бухы гэртэхнитнай дифтериһээ тарилга хүүлэг. Өөрынгөө терапевтдэ нүхэрөө эльгээгты. Бухы зондо тарилга хэнэбди. Дифтери хадаа аймшартай шанга, хэсүү үбшэн шуу. Тиигээд врачһаа тусхай саарһа абаад, тарилга хүүлэхэ ёнотой.

Тиихэдэнь үнөөхин өөрынгөө участогой врачта дахин хандажа, «нүхэртэмни тарилга хүүлэхэ саарһа бэшэжэ үгыт» гэ
гыетнай шаг
гүй, саарһа
өөрөө намда
рин һара бо
рилга хэхэбэ
Юуб гэхэдэ,
хэдэггүй ха
Үбдэнхэй,
һара болоод
дэхэ байна.
болоод, диф
хүүлэхэ боло
һэм.

— Мүнөө
гайтай. Иле
үбшэнэй дэм
Оройдоол т
хүнэй хооло
энэ үбшэнһөө
гылхэ хэрэг
отделениин
хэлээ һэн.

Элүүр эн
юумэн үгы.
виикэ ажал
рынгөө участ
баряар дэ
хэхээ яара
тэ хандаһа
хүйтэнэй уя
Б.

ИТАР-ТАСС: һүүлэй мэдээсэлнүүд

РОССИЙН ФЕДЕРАЦИЙН ПРАВИТЕЛЬСТВЫН ЭЭЛЖЭЭТЭ ЗАСЕДАНИ

МОСКВА. Россий буридэлдэ абаха, тэрэн дотор Федерацийн шэнэ субъект байгуулха арга олгоһон Федеральна Конституционно Хуулийн проектые Россий Федерацийн правительство ээлжээтэ заседани дээрээ хаража үзээбэ. Энэ Хуулийн проектые үндэнэ яһатанай хэрэгэй болон региональна политикын министрэй орлогшо Хажбилар Боков олоной анхаралда табиба.

Тэрээнһээ гадна министрүүдэй кабинет хоёр федеральна программын проектнүүдые зүбшөлөн үзэһэн байна: энэнь хадаа Россида газарай худалэлгын ёно гуримые адаглалгые хүгжөөлгэ ба газарай худалэлгые багсаамжалан тодорхойлолго болон Түбэй Россий областьнуудай Агропромышленна комплексые хүгжөөлгэ болонод.

КАЛИНИНГРАД ХОТОДО АМЕРИКАНЕЦУУД СУУТА ШАРА ХУБА ТАҺАГ БЭДЭРХЭНЬ

КАЛИНИНГРАД. Урдын Кенигсберг хотодо хоёрдохи дэлхэйн дайнай һүүл багаар орогүй үгы болоһон суута шара хуба таһагые, олон жэлэй турша соо урагшагүй бэдэрэлгэ хэгдэһэн XIX зуун жэлэй эрхим дээжые, европынхидэй мүрөөр американецууд саашань үргэлжэлүүлхэ гэжэ шиидэбэд.

Тиигээд мүнөө Калининград хотодо телекомпанийн «Глобал эксплорейшнз» экспедиций худалдаа наймаагаар дүүрэнэ. Энэ экспедицийн толгойлогшо-пр
Скотт болоно. Шэнжэлэгшэдэй ажал хүн
урдахи зоной малталгын объектнүүдээр
дэниие ехэтэ айлганагүй. Хэрбээ соёлой
дые олоошьегүй һаа, суута шара хуба
гээд үгы болоһон тухай ээлжээтэ филь
тай болоно.

БРЯНЩИНАДА ҮБҺЭНЭЙ СО МОНСОГОР САХИЛГААН-БУУДАЛ

БРЯНСК. Брянск хотын хажуудахи О
монсогор сахилгаан-буудал буужа, 200
таагдаһан үбһэ шатааба. «Брянские И
мэдээсэһэнэй ёноор, энэ ушарые хар
Тамара Артамонова нютагай малай фер
лоно. Тэрэнэй үгөөр фермынгээ байра
гэктэ ялагар шара-улаан, хүүгэдэй наа
адли хэмжээнтэй шар нюдэндэнь харагд
һараар газаашаа гараһан байна. Удан
лээр энэ эхэнэр өөрөө мэдэгдээгүй хүс
ягдаа. Тиигээд тэрэ монсогор сахилгаан
хоёр метр үндэр дээгүүр эрьелдэн ни
складта хүрэжэ, тэндэ тэнэрһэн, шатажа

Теэд энэ галай аюул унтараахын т
соо түймэр сарадаг гурбан бригада аж

Россий Федерацийн
«сасуулашагүй» бэрх
дээрэ) 95 наһа гүйсэ
Даниловна!

ИТА

1993 оной октябрьда албатай хэрэгээр Японо ошохедоо, Б. Н. Ельцинэй гар табиһан правительствануud хоорондын хэлсээнэй ёноор Японийн элүүрые хамгаалгын ба социальна тэдхэжэгын министерствын делегаци императорска армийн сэрэгшэдэй хүүрнүүдые суглуулха зорилготойгоор Бурлад орондо, Эрхүүгэй областьдо ерэһэн байна.

Ганса Бурлад Республикын газар дайда дээрэ япон 1200 сэрэгшэдэй хадагалгдаһан 25 үхээри тоологдоно.

Юөн хүнһөө бүридэһэн япон делегаци энэ удаа Шабар Горхон, Турхэ поселогуудтахи үхээринүүдые ошоно хараһан байна. Байгал шадархи Турхэ поселогой Яковлевтанай огород сооһоо долоон хүнэй хүүрнүүд малгаедан абтажа, үнэньень Япон орон руунь абаашахаар галдаһан байна.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: хүүрнүүдые галдалгын үедэ.

ИТАР—ТАСС-ай фото.

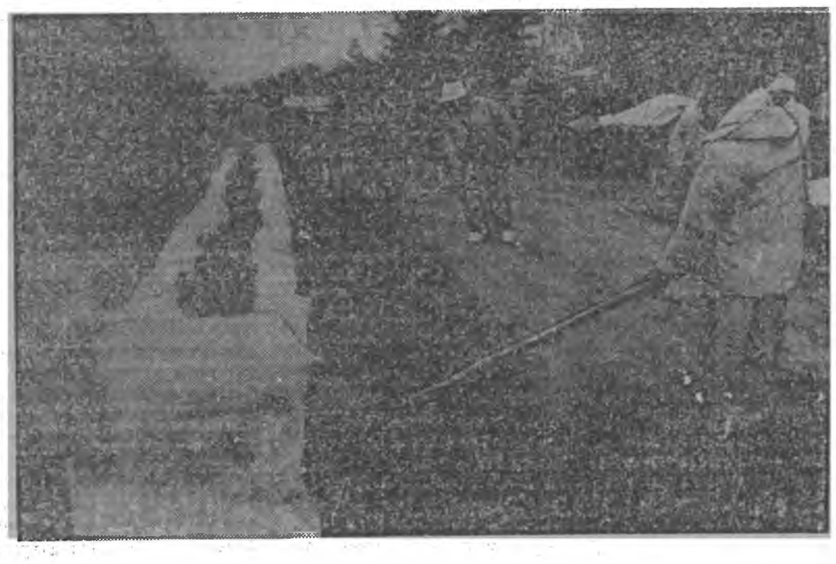

Олон жилдэ бар
ар, гахайшанаар
а, яһала баян
олоо, суггаа хүдэлд
ээ ходо туһалсан
алтай. Хамта
оржо Будаев, Жа
ов, Даша Даданов,
Хактамаев, Даша-Н
аев гэгшэдэй Габд
ян туһай гансал
ан үгэнүүдые х
рмашамаар даа.

Эсэгын һургаал
агүй ехэ ашаг
ом даа. Габдулай
Загадулин граждан
хабаадалсаһан хим
лай түрүү зэргэдэ
һан, һайн һайхан
тэй хүн бэлэй. Бу
дынь ажалша бэр
лөө. Энэрхыгээр
һан шэнэ газар
үнэн сэхээр ажалл
мэндэ ажаһууна.

Ажалша Асад
зөөжэ ерэһэн жэл
һэ хуряалгын хал
үбһэ сабшахадаа,
бүүдээ дахуулжа
бэлэй. Тиигэжэ эс
мэдэнгүйгөөр худ
хоёр хүбүүдтэй
Ленина» ажахын
дэй хоорондо д
циалис мүрысөө
гараад, бултанай
һайшаалда хүртө

Ажалдаа суут
найгаа түлөө Г.
лин КПСС-эй ра
лон райгүйсэдкомд
дай АССР-эй Хүн
министерствын
грамотануудаар бо
бэлэгүүдээр нэг
шагнагдаһан нам

Арбадахи таба
циалис мүрысөөн
«Хүндэлэлэй Тэм
ноор шагнагдаа
Жэлһээ жэл бүр
най совхозой гал
шэлүүлэгдэһэн у
габшагайгаар хүн
дэр бүтээсэтэй
оронойнгоо Эдеэ
граммада хубита
байгаа. Энэ Га
вичайшье ажалан
гаа ааб даа.

Түрүү ажална
гаа амаралтада
гараа хабсараад
һуугаагүй. Хаба
түрэл совхоздоо
залуу үетэндэ
бари үгэнэ.

Габдул гэрэй
нүхэртэйгөө үхи
жэ, һургажа, га
гада, хүлыень
гэжэ табинхай.
гынгээ нэрые
ябадаг заншалт

Би Габдул н
жаргал хүсөөд,
хэрэгүүдээрээ н
жа ябахыень.

Ёкша матур

Б. Б

СССР-эй, РСФ
гээрэлэй отлич
Республикын
габы

ЭЭСЭЛНҮҮД

дицинин толгойлогшо-пре
энжэлэгшэдэй ажал хүд
талгын объектнүүдээр х
ганагүй. Хэрбээ соёлой
һаа, суута шара хуба
н тухай ээлжэтэ фильм

ИНАДА ҮЕЫЭНЭЙ СК
САХИЛГААН-БУУДАЛ

нск хотын хажуудахи О
аан-буудал буужа, 200
шатааба. «Брянские И
оор, энэ ушарые хара
ова нютагай малай ферм
үгөөр фермынгээ байра
ара-улаан, хүүгэдэй наадал
й шар нюдэндэнь харагдаа
а гараһан байна. Удангүй
р өөрөө мэдэгдээгүй хүсөөр
тэрэ монсогор сахилгаан-бу
р дээгүүр эрьелдэн нид
, тэндэ тэнэрһэн, шатажа
лай аюул унтараахын түлө
радаг гурбан бригада ажал

жэ үгыт» гэхэ
гыетнай шалта
гүй, саарһа үг
өөрөө намда ер
рин һара болоо
рилга хэхэбди
Юуб гэхэдэ, үб
хэдэгүй ха ю
Үбдэнхэй, ха
һара болоод эн
дэхэ байна.
болоод, дифте
хүүлэхэ болоно
һэм.

— Мүнөө ю
гайтай. Иван
үбшэнэй дэлхэ
Оройдоол гур
хүнэй хоолой
энэ үбшэнһөө
гылхэ хэрэгтэ
отделениин
хэлэ һэн.

Эдүүр энхэ
юумэн үгы.
винвиэ ажалда
рынгөө участо
баряар дифт
хэхээ яарагты
тэ ханданабди
хүйтэнэй ураһа
Б.

нхын булан

РУУ, ишиник шуты РУУ, ой мэдо РУУ, эргэ үедыйгаа шарайе алдаагүй захагүй монгол тала РУУ ошоно бшуу даа.

Монгол дайда (зурагуудаа уран зурааша Үсэр-Монголдо бүтээһэн байна) Або Хиросийн сэдьхэлдэ гайхал түрүүлнэ. Нюдэ алдама монгол дайда япон хүндэ—шэнэ юумэн. Тэндэ хүн зонийнь түбшэн тэнюун байдалтай. Эртэ үрдын нүүдэлшэдэй үри саданар зуугаад, магад, хэдэн мянган жилэй саанахидал, үхэр малаа адуулна, кентавранууд мэтэ, хүрдан морилгоёо нинлэнхэл, морилдынь эзэдэйнгээ үнэн һайн нүхэд, ад гангын хангалтай тала, оёоргүй хүхэ мүнхэ тэнгэри түрэхэһөөнь эхилэзд, наһа баратарнь, хүнүүдые «тээнхэй». Уран зураашаа нмаргал гоёшөөно бэшэ, харин энэ дайдые хубилгангүй, үнөөхи зандань үлөөхые уряална.

Тодоор гаргагдаһан энэ бэдол мандэ ойлгосотой. тон үнэтэй юумэсэ гэһэн шэнги, сэдьхэлдэ шэм гэһэн үйдхар түрүүлнэ. Япон графиган зураг бүхэндэ шахуу монгол Азиин нүлдэ болгон, омогоор тархяа үргэһэн тэмээнүүд хамбы болон, бүрн һаяг Сэлэнгын, Ангар шадарай талаар ,аалин алхалалдажа, бүхэн дээрээ ашаа тэгэзэд гү, али хүнүүдые һуулгаад һундэлдэг лэ байгаа ха юм. Манай элинсэг хулинсагууд шэрхи аад, гоё амитадгүйгөөр, тэдэнэй дулаахан, зөөлөхэн ноёһогүйгөөр үдхэн, һүгүйгөөр амидарха гээшые мэдэхэгүй байгаа. Тэмээнэй һу уухадаа, үхибүүд эдүүр зихээр, шэрхёэр ургадаг байһан гэхэ. Зунай аяма халуундашье, үбэлэй шэмэрүүн жабарташье үндэр бүхэнүүдэйнь хоорондо һуугаад, халуун бэедэнь жэгчүүлэн ябадаг байгаа ха юм. Хари зоной харата хүсэндэ мэдэгдэн, уг гарбалаймнай зоболон тулиһан һүнэнэнтэй хамта тэмээнүүд үндэр тэнгэридэ дэгдэн, шара тоолон соо мүр сараа үлөөнгүй үгы болоо. Тиигэжэ нүүдэлшэ зоной мүхэшэгүй зоригой нэгэ тулгын үнашаһан мэтэ, хоёһон зай үлөөгөөд үнгэрөө.

Би искусство шэнжэлэгшэ бэшэб, япон уран зураашын бүтээлнүүдые мэргэжэлэй талаар сэгнэлгүй. Нмаргал бүтээлнүүдэйнь харилцахадаа, ямар мэдэрэлээр сэдьхэлээ хөлөөн зураашын тухайдаа хөөрэнэб. Зураашын уран бэлиг бодол түрүүлжэ, үдэр бүрийн юрьсэндэ дарагдаад, сэдьхэл соо нойрсожо байһан хубшэргэйе дайрана.

Хироси-сан оёрынгөо бүтээлнүүдые Буряад орондо балэг баряа. Хүсэл зоригой байбал, тэдэ бүтээлнүүдьень нэгэнтэ бэшэ үзэхэ, хараха байхабди гэжэ һананаб. Хүсэл зоригой үгышье һаа, зурагуудта бүхы юумэн зуб байха һэн гэһэн прагматическа бодолой намагһаа һугаржа гарахыш тула бишыхан саг оложо, зурагуудай выставкэнүүдтэ, театрта, музейдэ үхибүүдээ асаржа харуулха зэргэтэйбди. Үхибүүдэй ойлгосо згээл баларшагуй юм, ехэшүүлдэ орходоо тэдэнэр олон юумые хүрсаар, гүнзэгыгөөр ойлгодог шуу. Магад искусствын арюун хүсэн нүлөөлжэ, хүүгэдний сэдьхэл бодолоороо сэбэр, һайхан һанаатай боложо, өөрөө өөртөөсэ хёмороөгүй, оршон тойронтоёо үгэсэ ойлгосон ажаһууха аалам. Газар дэлхэй дээрэ амидаржа байһан бидэнэрэй олонхидто энэл шэнжэ шанар дуталдана бшуу.

А. АНДРЕЕВА,
Япон ороной ханн нүхэдэй «АЙ-СА» гэжэ бүлгэмэл секретарь.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Або Хироси харагшадайнгаа нэгэнтэй хөөрэлдэжэ байна.

Д. АЛТАЕВАЙ фото.

Биирэ

УРАН ЗУРААШЫН ҮТЭЭЛНҮҮДЫЕ ҮЗӨӨД...

ША оной нюлиин
густын 22 болотор
ловай нэрэмжэтэ
апон уран зурааша
хи гэгшын бүтээл-
ын байгаа. Энэ
нэгдэһэн тухай
рсээ нэн. Гэбэшье
н түгээһэнэй удаа
хажэ гээ нэм. Зу-
ө эхилхынгээ урда
ухарилта хэхэ һа-

арбатай байхада,
амайе выставкэдэ
ан. Бидэ ямаршьеб
ужам коридорой
нуугаар схэ удаан
ан хабтагар, хүдэ-
ксошоһон хүнүү-
дые, модонуу-
ёлди... Зүгөөр би
ргуудаа тэрэ до-
жа, гүйхэ, харай-
ааа аргагүйдажа.
ехэ тулаа һэм.
ар телевизор ха-
ар һаа, хэды гоё
Тэгээдэрнинтээ
газзашаа гарахам
ложо өрөө һааб-
нюдэндэмни нэгэ
ааба. Би эзэлүүд-
даа зогсошобоб.
оргой халжаһан
ойой хадануудые.
ульэрэлхи шэн-
дыгтай. Схрагые
харабаб; алтан
ай тулгараар гэ-
ньан һаглагар мо-
гол дээгүүр,
лга соогуур түр-
ө хүхэ хадын
түр згээр бодо-
ө, ягаабтар-ша-
нүүдые гайхан
ыдыг горхон хөө-
ө болон урдаха
айлнг, сөсэг наб-
үүлжаһан хадыг
олоо хүдөөгэй гэ-
дээрэ эхэнэрнүүд
хатаралданхай.
ааар барилса-
дээшээ хөөрэн-
ай, уужам юбкэ-
ыойе харахада,
ндол доро түргэ
дэхэ байна.
болоод, дифте
хүүлэхэ болоно
нэм.

— Мүнөө ю
гайтай. Иван
үбшэнэй дэлхэ
Оройдоол гур
хүнэй хоолой
энэ үбшэнһөө
гылхэ хэрэгтэ
отделениин
хэлэ һэн.

Эдүүр энхэ
юумэн үгы.
винвиэ ажалда
рынгөө участо
баряар дифт
хэхээ яарагты
тэ ханданабди
хүйтэнэй ураһа
Б.

эгы амисхалтай танигдаагүй орон.

Тэрэ зураг «Армени» гэжэ нэрэтэй һэн. Олон жэлэй үнгэрэһэн хойно уран зураашын нэрые мэдэжэ, мартагдашагүйгөөр хадуугаа һэнэн —Мартирос Сарьян. «Армени», «армянууд» гэһэн үгэнүүдые дуулахалаа, нюдэнэйм урда гоё һайханай ороной образ хэдол бии болоодхидог юм. Тэнгэри өөдэ эргээрэ шобхойһон хадануудай ороймуд, гэрэй орой дээрэ хатаралдажа байһан хүхюутэй басагал....

Бидэ Япон ороныне мүнөө сагай индустриальна, техникыы мэдэлдэ ороһоһон орон гэжэ һанадагбди. Тэндэ хүн зонийнь аргагүй һаһы байдалтай, айхаар тэмо гороодӱдта ажаһуудаг. Үндэр гэгшын гэр байшангууд, компьютернууд, исалжа байдаг автомобильнууд, робототууд. Або Хиросийн бүтээлнүүдые харахадаш, эдэ бүтэдэ ойлгосолнь «гэдэргээ сухаржа», тон ондоо эртэ үедын түүхэтэй, гайхалтай һонин орон дэлхэй нэгдэшэнэ. Байгаали, тэрэнэй зүйлнүүд —ургажа байһан модон гү, али хадануӱд, шулуунуӱд «амидыржа», өөрын сэдьхэлтэй, сэсэн бодолтой, газар дэлхэйн таагдаагүй таабаринуудые досоогсо бүйлгуулха мэтээр үзэгдэжэ, гайхал, һүгэдэл түрүүлхэ юм.

Этигэл найдалаар дүүрэн нюдээсэ һөрьмөһөтуулан, нүгөөн набшаһан соёһоо булгайгааша сэсэгүүдээр эрьеэ шэмэһэн номин далайн шэгшэгые тэнгэриин гүнһөө түргөөр доошоо бүуһан хүнгэхэн үүлэн эрхэлүүлэн байһаншуу («Сэсэгэй далай»). Замби түбинн һунинн нюдэн мэтэ, түб түхэреэн һара газар дэлхэйн байдалые хайланшаг шэртэнэ («Һарата һүнн»). Үгышье һаа, үнөөхы харамнай доошоо тонгойжо, һарата харгы байгуулан, агаарай шаар мэтэ, тинхэдэнь хүнүүд—Замби түбинн үри хүүгэд ошо сасараһан элшэдэ умбан дулаахан хасартань нялдахаяа һананшуу, хүхюутэйгээр наадана. («Һаратай наадана»).

Японы ороной үлдэ болоһон модон гэхэдэ, сакура гэжэ бидэ мэдэдэгбди. Тинхэдэ тэрэнние набтархан винни гэжэ нюдэндээ харадаг гэшӭэди. Тэрэ модон манай эндэхи мойһондол, хабартаа саб сагаан сэсэгүүдээ һалбарууладаг. Харин Або Хиросийн зурагууд дээрэхи сакура хадаа угаа һайханаар үзэгдэжэ, сэхэ харашагүй сэбэр гоё эхэнэр мэтэ байха юм. Үнн удаан хүлеэлгэһэн хабарые амаршажа, сагаанягаан сэсэгүүдэй үүлээр бээ бүрхөөжэ, нахид гэмэ нарихан гарнуудаа һарбайнхай. Тинхэдэнь адар томо нарһан тэрээнние гөөшоон, аниргүй урдань найгалзаһан «Цеаньрүндахи хабар»). Нюур шарайгүй харанхые, хүйтэнние этэрэн, һүниндөө зүүдэн соогоошье сакура модон зөөлөхэн ягаабтар толо татанхай («Һүнний сакура»).

Або Хиросин харуулһан орон долхэйдэ модонуудынь хүнүүд шэнги, харин хүнүүдынь модонуудтай, набша ногоонтой, нарын туяатай нинлэжэ, эхэ байгаалиһаа таһаршагүйгөөр үзэгдэнэ. Энэ уран зураашын гравюрануудые харан бодомжолходош, манай ажабайдалай үдэр бүрийн юрьсэн, уйтэй үйлсэтэй, шуулатай хотонуудай олон дабхар түмэр-бетон гэрнүүдэй уйтан таһаргануӱд соо нгсуунаар амилан амидардаг ёөмнай үнэн дээрээ һонигүй, ямаршье удхагүй болошоно. Шулуун хушалтатай үйлсэнүүд, хара утаа садхаһан заводой хоолойнууд, үйлсын зайн галда «бүглэгдэһэн» мүшэдшье һүргүйгөөр харагдаха. Сэсэглэжэ байһан сакурые гоёшоон, аятай хангалаараһ сээжэ дүүрэн амилжа гү, али Эхэ Газарайнгаа дулаахан бээдэ нялдан, үндэр ногоон соо, замбуулинай захагүй дайдаар мүнхэ замаараа голоо тойрон эрьелдэхыень мадэрэн хэбтэхэһээ ехэ жаргал байхагүй байна даа.

Үндэр болбосоролдоо дашуурһан орондо ажаһуудаг уран зураша Або Хироси индустриальна «диваажанһаа» холодожо, хоёһон далай руу, ишиник шуты руу, ой мэдо руу, эргэ үедыйгаа шарайе алдаагүй захагүй монгол тала РУУ ошоно бшуу даа.

Монгол дайда (зурагуудаа уран зураша Үсэр-Монголдо бүтээһэн байна) Або Хиросийн сэдьхэлдэ гайхал түрүүлнэ. Нюдэ алдама монгол дайда япон хүндэ—шэнэ юумэн. Тэндэ хүн зонийнь түбшэн тэнюун байдалтай. Эртэ үрдын нүүдэлшэдэй үри саданар зуугаад, магад, хэдэн мянган жилэй саанахидал, үхэр малаа адуулна, кентавранууд мэтэ, хүрдан морилгоёо нинлэнхэл, морилдынь эзэдэйнгээ үнэн һайн нүхэд, ад гангын хангалтай тала, оёоргүй хүхэ мүнхэ тэнгэри түрэхэһөөнь эхилэзд, наһа баратарнь, хүнүүдые «тээнхэй». Уран зураша нмаргал гоёшөөно бэшэ, харин энэ дайдые хубилгангүй, үнөөхи зандань үлөөхые уряална.

Тодоор гаргагдаһан энэ бэдол мандэ ойлгосотой. тон үнэтэй юумэсэ гэһэн шэнги, сэдьхэлдэ шэм гэһэн үйдхар түрүүлнэ. Япон графиган зураг бүхэндэ шахуу монгол Азиин нүлдэ болгон, омогоор тархяа үргэһэн тэмээнүүд хамбы болон, бүрн һаяг Сэлэнгын, Ангар шадарай талаар ,аалин алхалалдажа, бүхэн дээрээ ашаа тэгэзэд гү, али хүнүүдые һуулгаад һундэлдэг лэ байгаа ха юм. Манай элинсэг хулинсагууд шэрхи аад, гоё амитадгүйгөөр, тэдэнэй дулаахан, зөөлөхэн ноёһогүйгөөр үдхэн, һүгүйгөөр амидарха гээшые мэдэхэгүй байгаа. Тэмээнэй һу уухадаа, үхибүүд эдүүр зихээр, шэрхёэр ургадаг байһан гэхэ. Зунай аяма халуундашье, үбэлэй шэмэрүүн жабарташье үндэр бүхэнүүдэйнь хоорондо һуугаад, халуун бэедэнь жэгчүүлэн ябадаг байгаа ха юм. Хари зоной харата хүсэндэ мэдэгдэн, уг гарбалаймнай зоболон тулиһан һүнэнэнтэй хамта тэмээнүүд үндэр тэнгэридэ дэгдэн, шара тоолон соо мүр сараа үлөөнгүй үгы болоо. Тиигэжэ нүүдэлшэ зоной мүхэшэгүй зоригой нэгэ тулгын үнашаһан мэтэ, хоёһон зай үлөөгөөд үнгэрөө.

Би искусство шэнжэлэгшэ бэшэб, япон уран зураашын бүтээлнүүдые мэргэжэлэй талаар сэгнэлгүй. Нмаргал бүтээлнүүдэйнь харилцахадаа, ямар мэдэрэлээр сэдьхэлээ хөлөөн зураашын тухайдаа хөөрэнэб. Зураашын уран бэлиг бодол түрүүлжэ, үдэр бүрийн юрьсэндэ дарагдаад, сэдьхэл соо нойрсожо байһан хубшэргэйе дайрана.

Хироси-сан оёрынгөо бүтээлнүүдые Буряад орондо балэг баряа. Хүсэл зоригой байбал, тэдэ бүтээлнүүдьень нэгэнтэ бэшэ үзэхэ, хараха байхабди гэжэ һананаб. Хүсэл зоригой үгышье һаа, зурагуудта бүхы юумэн зуб байха һэн гэһэн прагматическа бодолой намагһаа һугаржа гарахыш тула бишыхан саг оложо, зурагуудай выставкэнүүдтэ, театрта, музейдэ үхибүүдээ асаржа харуулха зэргэтэйбди. Үхибүүдэй ойлгосо згээл баларшагуй юм, ехэшүүлдэ орходоо тэдэнэр олон юумые хүрсаар, гүнзэгыгөөр ойлгодог шуу. Магад искусствын арюун хүсэн нүлөөлжэ, хүүгэдний сэдьхэл бодолоороо сэбэр, һайхан һанаатай боложо, өөрөө өөртөөсэ хёмороөгүй, оршон тойронтоёо үгэсэ ойлгосон ажаһууха аалам. Газар дэлхэй дээрэ амидаржа байһан бидэнэрэй олонхидто энэл шэнжэ шанар дуталдана бшуу.

А. АНДРЕЕВА,
Япон ороной ханн нүхэдэй «АЙ-СА» гэжэ бүлгэмэл секретарь.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Або Хироси харагшадайнгаа нэгэнтэй хөөрэлдэжэ байна.

Д. АЛТАЕВАЙ фото.

Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнда эрэлхэгээр унаһан ноёт Цырендаша Цымшилоной уран хүрса, дайшалхы шүлэгүүдые уншаһан хүнүүд тэрээн тухай һанана сёһотой. Тэрэнэй дүү Баатар хадаа ахынгаа габьяае мүнхэлжэ, нэрэдэнь ороһон юм.

Баатар Цырендашиев 1941 оной апрелийн 22-то Агын районой һүдэнтэ нютагта түрэһэн байгаа. Тэрэ нютагайнгаа һургуулида һуража байхадаа, багша Бадма-Базар Намсараевай эмхидхэн хүтэлбэрилһэн уран зохёолой кружокто эдэбхитэйгээр хабаадаг байһан юм.

Баатар 1960 гаран онуудта Д. Банзаровай нэрэмжэтэ Буряадай багшанарай институдта заочноор һурахын хажуугаар, Будаланай найман жилэй һургуулида түрэлхи хэлэн ба литературын багшаар хүдэлһэн юм. Тиигэхэ зуураа «Ононой урасхал» гэжэ уран зохёолой кружок эмхидхээ һэн.

Һүүлдэнь Баатар Цырендашиев Агын районой соёлой таһагые даагшаар, КПСС-эй Агын райкомой инструкторраар, тиин арбаад жилэй турша соо округой радио-дамжуулгын редакцида түрэл хэлэн дээрэхи дамжуулга ябуулдаг байһан юм.

Баатар хаанашье хүдэлхэдээ, уран бэлигээ хурсадхан мүлижэ, шэнэ-шэнэ шүлэгүүд, рассказууд болон очеркнуудые бэшэжэ. «Агын үнэн», «Буряад үнэн» ба бусад газетэнүүдтэ, мүн «Байгал» журналда хамтын согсолборинуудта толилуулдаг байгаа. Тиигэхын хажуугаар, аман үгын зохёолнуудые (оньһон үгэнүүд, таабаринуӱд, урданай дуунуӱд, үреэлнүүд ба онтохонуӱд) олоор суглуулдаг, элитэ уран зохёолшо Ж. Балданжабоной зохёолнуудаар зүжэгүүдые найруулжа, сценэ дээрэ табидаг байһан юм. Баатар Цырендашиев рассказуудай сэгсолбери бэлдэзд хэлүүлжэ үрдингүй һаһа бараа бэлэй.

Мүнөө «Аадар соогуур» гэжэ рассказынь уншагшадан һонирто дурадханабли.

А. ЖАМЕАЛОН,
уран зохёолшо.

РАССКАЗ — Баатар ЦЫРЕНДАШИЕВ

АӒДАР СООГУУР

* * *

— Наашаа ерыш, энэ бухалда шөбөөлөөл,—гэжэ, шааяжа байһан аадартай үрдилдэжэ байжа, суглуулжа байһан үбһөөе обоолжо, тэрээндээ бэсэ далдалха һанаатай тэмсөөрэр байтараа, аадарта нэбтэ-шоёто сохюулжа, шал нөрошоһон Светые бухы шадалаараа Булад ооголбо. Света ооголхыень дуулаал хаш даа. сагаалхижа байһан аадар соогуур гүйдэлөөрөө Булад тээшэ ерэбэ. Энэ аадарта орожо, абаха танагүй болоторо нөрошонхой Светын нимгэхэн һиимэгэр платинь бэедэнь нялдашанхай, нарихан бөень бүри зохид болоһондол нэбтэ харагдажа, һаргама юумэ урдаһаань ерэхэдэнь, Буладай зосоо ямаршьеб даа үлүү гарама бодолнуӱд түрэжэ, буруу эрьелдэшэбэ. Энэ үедэ Света ара нюрганһаань татан, бухал руу һуушаба.

Шадахысаа бухал доро орожо, хайра гамгүйгөөр шабадажа байһан аадарай уһанай урдахые тэдэнэр харана. Светын шөнэрэн даарахадань, норонхойшье һаань, хуурайшаг самсаяа дала мүр дээгүүрнь хэдэрүүлжэ, бээдээ Светые татан нялдуулаадхиба. «Инхэдэмни яаха хаб?—гэжэ һанаһаннинь, тэрэнь бүри баярлаһандал бэээ улам дүтэлүүлэн, дала мүр дээрэнь зөөлөхэн үнэтэй толгойгоо табяад:

— Аадар... аадарһаа яахадаа айдаһамни хүрэдэг гээшэб?..—гэжэ гүнзэгы гэгшээр һанаа алдан, аалиханаар аад, схэл гүнгтайгаар дуугарба.

Тинхэдэ тэдэ һаял студентнэр болонхой, колхозодо гаражка, үбһэ сабшалгада болон таряа хуряалгада хамһалсажа ябаа. Үдэртоо иишэ-тинишэ хаа-хаанагүй таража ажаллаад, удэшэ байрадаа суглараша һэн. Света—үнөө хөөр басагад, тинхэдэ Булад—ганса хүбүүн—тэдэнэр бухал табихаяа нэгэ хоншоноойдо ошоо бэлэй. Сабшаһан үбһөниинь яһалал ехэ байгаа. Тэрэ сабшагдажа, тармагдаһан газарай хоёр захаһаань хоёр хоёроороо хубааraад бухаллажа, дундань уулзахабди гэжэ хэлсөэ бэлэй. Тинхэдэ Света Булад хоёр сабшагдаһан газарай захаһаа эхилбэ. Тармагдаһан үбһөнэй нөгэлэгэ баал абаад, бухаллажа ороо һэн.

Ехэнхи үбһөсэ бухаллаад, удынгоо хоолдо орохо дүтэлжэ байгаринь, ямаршьегүй сэлмэг байһан отторгойдо баглагар баглагар үүлэнүүд би боложо, нэгэ унжалданги хара үүлэнһөэ аадар адхаржа эхилээ бэлэй.

— Аадарһаа юундэ айха юм? Дуутай, сахилгаатай бэшэл. Бүри гоё бэшэ гү?—гээд, Светые шэртэн һууна.

— Үгы даа... Булад, юушье мэдэнэгүйш...—гээд нэгэ хэды дуугай байһанай һүүлдэ.—Эжы, абашни бии гү?—гээд тад ондоо асуудал һураадхиба. Энэ асуудал юундэ һураха болоод, нэгэ удхатайл байгаа ёһотой гэжэ һанаад, схэл дүмүүхэнээр:

— Эжымни бии, харин абамни Эсэгын дайнһаа бусажа ерээгүй юм,—гэжэ Булад харюусаба.

— Тиимэ даа, Эсэгын дайн... аадар...—гээд, гарайнгаа альгаар нюурааа бүглэн аалиханаар һугшаршаба. Яаха хөөхэсэшье мэдэхэеэ болишоод:

— Света, ягаабши, юун болооб? Болишн даа...—гэжэ жаахан үхибүүе аргадажа байһан мэтээр үдхэн, зөөлөжэн үньень эльбэжэ байхадаа: «Эсэгын дайнда эжы аба хөёроо алдаһан басаган байгаа гээшэ? Харин энэ аадар ямар уджатай байгаа гээшэб?»—гэжэ мэтын бодолдо эзэлэгдэн байтарнь:

— Бага. эдир наһандаа ябахадаа, юушье мэдэхэгүй жогто эдэбхитэйгээр хабаадаг байһан юм.

Баатар 1960 гаран онуудта Д. Банзаровай нэрэмжэтэ Буряадай багшанарай институдта заочноор һурахын хажуугаар, Будаланай найман жилэй һургуулида түрэлхи хэлэн ба литературын багшаар хүдэлһэн юм. Тиигэхэ зуураа «Ононой урасхал» гэжэ уран зохёолой кружок эмхидхээ һэн.

Һүүлдэнь Баатар Цырендашиев Агын районой соёлой таһагые даагшаар, КПСС-эй Агын райкомой инструкторраар, тиин арбаад жилэй турша соо округой радио-дамжуулгын редакцида түрэл хэлэн дээрэхи дамжуулга ябуулдаг байһан юм.

Баатар хаанашье хүдэлхэдээ, уран бэлигээ хурсадхан мүлижэ, шэнэ-шэнэ шүлэгүүд, рассказууд болон очеркнуудые бэшэжэ. «Агын үнэн», «Буряад үнэн» ба бусад газетэнүүдтэ, мүн «Байгал» журналда хамтын согсолборинуудта толилуулдаг байгаа. Тиигэхын хажуугаар, аман үгын зохёолнуудые (оньһон үгэнүүд, таабаринуӱд, урданай дуунуӱд, үреэлнүүд ба онтохонуӱд) олоор суглуулдаг, элитэ уран зохёолшо Ж. Балданжабоной зохёолнуудаар зүжэгүүдые найруулжа, сценэ дээрэ табидаг байһан юм. Баатар Цырендашиев рассказуудай сэгсолбери бэлдэзд хэлүүлжэ үрдингүй һаһа бараа бэлэй.

Мүнөө «Аадар соогуур» гэжэ рассказынь уншагшадан һонирто дурадханабли.

А. ЖАМЕАЛОН,
уран зохёолшо.

— Наашаа ерыш, энэ бухалда шөбөөлөөл,—гэжэ, шааяжа байһан аадартай үрдилдэжэ байжа, суглуулжа байһан үбһөөе обоолжо, тэрээндээ бэсэ далдалха һанаатай тэмсөөрэр байтараа, аадарта нэбтэ-шоёто сохюулжа, шал нөрошоһон Светые бухы шадалаараа Булад ооголбо. Света ооголхыень дуулаал хаш даа. сагаалхижа байһан аадар соогуур гүйдэлөөрөө Булад тээшэ ерэбэ. Энэ аадарта орожо, абаха танагүй болоторо нөрошонхой Светын нимгэхэн һиимэгэр платинь бэедэнь нялдашанхай, нарихан бөень бүри зохид болоһондол нэбтэ харагдажа, һаргама юумэ урдаһаань ерэхэдэнь, Буладай зосоо ямаршьеб даа үлүү гарама бодолнуӱд түрэжэ, буруу эрьелдэшэбэ. Энэ үедэ Света ара нюрганһаань татан, бухал руу һуушаба.

Шадахысаа бухал доро орожо, хайра гамгүйгөөр шабадажа байһан аадарай уһанай урдахые тэдэнэр харана. Светын шөнэрэн даарахадань, норонхойшье һаань, хуурайшаг самсаяа дала мүр дээгүүрнь хэдэрүүлжэ, бээдээ Светые татан нялдуулаадхиба. «Инхэдэмни яаха хаб?—гэжэ һанаһаннинь, тэрэнь бүри баярлаһандал бэээ улам дүтэлүүлэн, дала мүр дээрэнь зөөлөхэн үнэтэй толгойгоо табяад:

— Аадар... аадарһаа яахадаа айдаһамни хүрэдэг гээшэб?..—гэжэ гүнзэгы гэгшээр һанаа алдан, аалиханаар аад, схэл гүнгтайгаар дуугарба.

Тинхэдэ тэдэ һаял студентнэр болонхой, колхозодо гаражка, үбһэ сабшалгада болон таряа хуряалгада хамһалсажа ябаа. Үдэртоо иишэ-тинишэ хаа-хаанагүй таража ажаллаад, удэшэ байрадаа суглараша һэн. Света—үнөө хөөр басагад, тинхэдэ Булад—ганса хүбүүн—тэдэнэр бухал табихаяа нэгэ хоншоноойдо ошоо бэлэй. Сабшаһан үбһөниинь яһалал ехэ байгаа. Тэрэ сабшагдажа, тармагдаһан газарай хоёр захаһаань хоёр хоёроороо хубааraад бухаллажа, дундань уулзахабди гэжэ хэлсөэ бэлэй. Тинхэдэ Света Булад хоёр сабшагдаһан газарай захаһаа эхилбэ. Тармагдаһан үбһөнэй нөгэлэгэ баал абаад, бухаллажа ороо һэн.

Ехэнхи үбһөсэ бухаллаад, удынгоо хоолдо орохо дүтэлжэ байгаринь, ямаршьегүй сэлмэг байһан отторгойдо баглагар баглагар үүлэнүүд би боложо, нэгэ унжалданги хара үүлэнһөэ аадар адхаржа эхилээ бэлэй.

— Аадарһаа юундэ айха юм? Дуутай, сахилгаатай бэшэл. Бүри гоё бэшэ гү?—гээд, Светые шэртэн һууна.

— Үгы даа... Булад, юушье мэдэнэгүйш...—гээд нэгэ хэды дуугай байһанай һүүлдэ.—Эжы, абашни бии гү?—гээд тад ондоо асуудал һураадхиба. Энэ асуудал юундэ һураха болоод, нэгэ удхатайл байгаа ёһотой гэжэ һанаад, схэл дүмүүхэнээр:

— Эжымни бии, харин абамни Эсэгын дайнһаа бусажа ерээгүй юм,—гэжэ Булад харюусаба.

— Тиимэ даа, Эсэгын дайн... аадар...—гээд, гарайнгаа альгаар нюурааа бүглэн аалиханаар һугшаршаба. Яаха хөөхэсэшье мэдэхэеэ болишоод:

— Света, ягаабши, юун болооб? Болишн даа...—гэжэ жаахан үхибүүе аргадажа байһан мэтээр үдхэн, зөөлөжэн үньень эльбэжэ байхадаа: «Эсэгын дайнда эжы аба хөёроо алдаһан басаган байгаа гээшэ? Харин энэ аадар ямар уджатай байгаа гээшэб?»—гэжэ мэтын бодолдо эзэлэгдэн байтарнь:

— Бага. эдир наһандаа ябахадаа, юушье мэдэхэгүй ябагдаа гээшэ ха даа,—гэжэ шабжаганажа байһан аадарай тоо томшогүй олон дуһалнуудые шэртэн, Светэ хөөрэжэ эхилбэ.—Бага томохон болоожо эхилхэдээ, эжытэй, аба тай һайб даа гэжэ үетэн нүхэдөө хаража атаархагша бэлэйб. Зонһоо далда газарта ошожо, хэдэн дахин гансаараа бархирһаншье байхаб... Тэд яаха гээшэб?.. Арбан нэгэдэхи класс дүүргэхэдээл аба, эжы гээшые одоол үгылөө бэлэйб даа.. Һургуулияа дүүргэмсээрээ нүхэдэйнгөө гэр гэртээ таража эхилхэдэнь, намда ямар хэсүү һэм, мүнөөхил үхибүүдэйнгээ гэрэй байдалда байһаар байгааб. Хара нарайһаа үхибүүдэй гэртэ хүн болоһон, хүмүүжэһэн, энэ болотороо ородуудай дунда үндыжэ, өөрынгөө түрэлхи буряад хэлые огто мэдэхэгүй байнаб. Харин таанад намайе шоо үзэнгеэр харадаг, хөөрэлдэдэг шэнгит.

Энэ хэлэһэн үгыень дуулахадаа, үнэхөөрөөл Светые —«буряад хэлээ мэдээшэгүй хүн болоно гүш даа»,—гэжэ шоо үзэнгеэр һанадаг, харадагыень Буладта туйлай схэ ашаан мэтээр үзэгдэжэ, төрээндээ даруулшахаяа байһандал, тон дүмүүхэнээр Светын хажууда һууна.

Аадар улам түргэдэжэ, одоол хүнэгөөр уһа адхажа байна гү гэһэндэл, шааяжа, хажуугаарнь нэлэнхы һуна урдажа захалба. Аадарһаа хорошон бухалынь эдэ хөёрые яһалал хамгаалжа, уйтахан гэр мэтээр үзэгдэнэ.

— Теэд яахаб, аба эжын энхэргэн дулаахан үбэр дээрэ гаража үзөөгүй, зөөлөхэн, дулаан альган гэжэ мэдээгүй би хайшан гээд, түрэнэн эхынгээ түрэлхи хэлэ мэдэхэбиб даа?... Хэлыш даа, Булад?..—гээд уһатанги нюдөөрөө сэхэ урдаһаань хараад: «Ойлгыш даа намайе»,—гэжэ хэлэжэ байһандал үзэгдэбэ. Булад юу хэлэхэ, дуугарха байгааб даа.. Гансал Светын энэ хоорэжэ байгаа бухы сэдьхэлэйнь гунигг гашуудалые хубаалдажа байһанаа мэдүүлэн, Светые улам шангаар бэедээ нлажа тэбэринэ.

— Булад, биш эгээл нимэ шанга аадар соо хуудоодэ, тарялаан дээрэ түрэһэн намтартайб..

— Юу?.. Юугээ хэлэнэш?..

— Тиимэ даа, Эсэгын дайн һаял эхилээд байһан байгаа. Тинхэдэ эжымни намайгаа гэдэһэн соогоо үргэлэнхэй, колхозойнгоо тарялаан дээрэ ажаллажа ябаһан байгаа ха. Тиигэхэ үедэ энээндэл адли аад, дуутай шанга аадар адхаржа эхилһэн байгаа. Энэл аадар соо энэ—би гаража, харин эжымни наһа барахан байгаа. Эсэгэмни дайнһаа бусажа ерээгүй гэгшэ,—эдэ бүгэдые һүргуулияа дүүргэжэ, үхибүүдэйнгээ гэр орхижо ябаха сагайм тулаад байха үедэ хүмүүжүүлэгшэмни хоорэжэ үгөө бэлэй. Тэрээнгүй һаа, мүнөө болотор огто юуш

ИЗАГУУР ҺАЙХАН ГАРБАЛНАЙ

(Үхин тайжын тобшо намтарһаа)

Оролто үгүүлэл

«Хушын үндэһэн газар доогуур,
Хүнэн үндэһэн газар дээгүүр».
(Оньһон үгэ).

Нютаг зоной уг изагуурай мартагдажа байһан тэрэ үедэ, холын бодолтой хүнүүдэй түрэл арадайнгаа түүхэ, домогуудые нарин нягтаар хадагалжа, манда хүргэжэ үгэһэниинь хэды ехэ удха шанартай гээшэб.

Манай Бэшүүрэй аймагай Харлан һууриннһаа холо бэшэхэнэ Шэбээтэ һуурин гэжэ газар бии юм. Тэндэ адар томо хара шулуун олоной анхарал татадаг. Юуб гэхэдэ, энэ шулуунда түбэд үзэгдөөр юрөөлэй үгэнүүд ерэхэ үенүүлтэ зорюулагдажа һиилэгдэнхэй юм. Эртэ сагта эндэ суута Үхин тайшаагай, тэрэнэй үри саданарайнь бууса байдаг һэн ха. Энэ буусань дабтамал түмэр хүреэтэй, үүдэтэй һэн гэжэ хэлсэдэг.

1917 оной Октябриин хубисхалһаа хойшо Буряадай түүхэдэ онсо һонин намтартай Үхин тайшаа, тэрэнэй буусань бусалтагүй мартагдаха үйлэ ушарта дайруулһан гээшэ.

Энэ жэлдэ нютагай үндэр наһатай Балта Гонсорунович Жигжитовэй гаргаһан үүсхэлээр Мөөрөөшын таряашадай ажахынуудай эблэлэй директор Г. Г. Будаев шажанай хоёр санаартанные урижа, Үхинтэнэй тоонто нютаг болоһон энэ буусые арюудхаба. Эдэ санаартанай нэгэниинь Монгол ороннһоо ерээ. Энэмнай мүн лэ ехэ удха шанартай үйлэ болоно. Ушарынь юуб гэхэдэ, эгсэ гурбан зуун жэлэй саана 1694 ондо Үхин тайжа, тэрэнэй албатан зон Россин гүрэндэ эрхэ мэдэлээ үгэжэ. Баатар сагаан хаанда түшэглэһэн гээшэ. Мүнөөшье Харлан һууринда Үхин тайшаагай хоёр хүбүүд Унаганай, Буниин үри саданар ажаһууна. Буниин үри саданар үргэн Россин олон хотонуудта уг гарбалайнгаа үндэр туг үргэлсэн ябана. Тэдэ хүнүүдэй хэдыхэн лэ нэрэнүүдые эндэ дурдая. Манай республиканска больницын патологанатомическа отделениие даагшаар удаан хүдэлһэн врач М. Д. Гармаев мүнөө Братск хотодо ажаһууна. Олон кинонуудые найруулан табиһан кинорежиссер А. Ц. Дашиев мүн лэ энэ угай хүн Москвада һуудаг. Үхин тайшаагай үри саданар болохо Буряадай багшанарай институдай педагогикын кафедрые даагша, профессор Г. Ц. Молонов, Буряад Республикын мунгэн һангай министрэй орлогшо А. Д. Цыренов, Россин Армиин полковник, Афганистандахи байлдааанда «Улаан Одоной» орденоор шагнагдаһан С. Ц. Дамбаев, Мөөрөөшын АКХ-гай директор Г. Г. Будаев, Охин-Булагай совхозой ахамад инженер А. Б. Жигжитов гэгшэд түрэл Буряад орондоо ажаллана.

Үшөө 1960 ондо минии абга Балбар Цыренович Аюшеев намда багахан хэмжээнэй дэбтэр гартамни барюулхадаа, нигэжэ хэлээ бэлэй: «Наринаар хадагалжа яба. Хожомоо шамда хэрэгтэйшье боложо магад. Эндэ Үхин тайшаагай, тэрэнэй албатанай намтар тобшоор бэшээтэй. Эдэшни шинии уг изагуурай зон гээшэ».

Гоэл хаананаа энэ дэбтэр абгадамни байгааб? Магад мэдээжэ революционер-демократ врач Санжимитып Цыбиктаровай дансануудыг сооноо олдоһон гү? Энэ хүн аха лүүнэр Балбар Цыренович Лудуп Цыренович (һүүлшынхинь миниин эсэгэ) хоёрой бүри дүтын шуһан түрэл юм. Эсэгэмни Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнда унаа, энэ абатамни удаан саг соо сүлэлгэдэ ябаа. Хүгшэн эжымни Гама Цыбиктарова доктор С. Цыбиктаровай түрэһэн дүүнь юм.

С. Цыбиктаров Санкт-Петербургын сэрэгэй медицинын академи дүүргээд, Монголой ниислэл хото Ургада 1920 ондо хүлэлхэдөө, Россин Консульствын ахамад врач байһан. Энэ хүн Үхин тайшааһаа гарбалтай юм. Тиихэ үедэ Балбар Цыренович үшөө залуухан ябахадаа, абгадаа эм дом бэлдэхэдэнь туһалалсажа, эмшэлгын эрдэмэй хэшээлдэ хүртэдэг һэн ха.

Доктор Цыбиктаров барон Унгерндэ албалхаяа арсаад, 1922 ондо алуулһан ааб даа. Хүлгөөтэй тэрэ сагта нютагаа бусахадань, абгань энэ ашадаа дурсагдагша дэбтэр өөрынгөө дансаһаа үгөө гэжэ багсаамаар. Тиихэдээ, 1960 ондо, энэ абгаһаа эдэ бүгэдые һуража абаагүйдөө халаглагшаб. Абгамни нютаггаа бэрхэ эмшэн гэжэ алдаршаһан юм. Түбэд эмшэлэлгые тэрэ яһалал һайн мэдэдэг байгаа.

Хуушан монгол үзэгөөр бэшэгдэһэн энэ дэбтэрэй авторынь эрдэмтэ зурхайша лама Тоин Гуши—Үхин тайшаагай үеын хүн болоно. Оройдоол 16 хуудаһатай энэ дэбтэр соо Үхин тайжа, тэрэнэй уг гарбал тухай хэлэгдэнэ. Нэн түрүүндэ Үхин тайшаагай намтар тобшоор тайлбарилан дурдая.

Үхинэй эхин зүргэ

Дотор Монголой Сэсэн хаанай аймагта Минхуур ваанай бага басаганай гэртээ нарайлхалань, түрэһэн хүбүүндэнь Үхин гэжэ нэрэ үгтэбэ. Тиихэдэ 1650 он ябажа байгаа. Чингис хаанай дүү Бөөлгэтэйнээ уг гарбалтай олондэ мэдээжэ Сэсэн хаан 1604 ондо наһа бараһан юм. Тиихэдэ хаан шэрээдэнь Минхуур ваанай ехэ хүбүүниинь, мүн лэ олоной сууда гараһан Лэгдэн хаан һуурһан байгаа. Харин өөрөө Минхуур ваан Сэсэн хаанай түрэһэн хүбүүниинь. Үхинэй үбгэн эсэгэнь болоно.

Тиигэжэ Минхуурай хадамгүй басаганай хүбүүн «үхиннөө гараһан Үхин хүбүүн» гэлсүүлдэг болоһон гэхэ.

Үшөө 1630-аад онуудта чахар монголшуудай Лэгдэн хаан Хүхэ-Нууртахи монгол үндэстэнэй Согто хаан хоёр дүтэ харилсаа холбоотой боложо эхилһэн гэжэ тэмдэглэгдэдэг байна. Монголой энэ хоёр ехэ хаашуулай дүтын, зарим үедэ хёморолтойшье харилсаан политикын, үзэл бодолой болон шажан мүргэлэйшье талаар гүнзэгы үндэһэтэй. Засаг түрэ булиалдалгын хёморол ехэтэ тэрэ сагта Гуша хаантай тэмсэһэн Согто хаан байлдааанда алуулаа, тэрээнһээ үнишье болонгүй Хүхэ-Нуурай шадархи Шара-Тала гэдэг газарта Лэгдэн хаан наһа бараба (1635—1637 онууд). Эдэ хоёр хаашуулай һүүлдэ Согто хаанайнь хүбүүн Хон Дугар гэдэг Монголой зүүн хошуунуудтахи нэгэ нютагта түрэл айлдаа бэеэ нюужа хороһон байгаа.

Монголой академик Бимбын Ринчин дурдалгануud соогоо ингэжэ бэшэнэ:

«Согто хаанай хүбүүн Хон Дугар гэдэг Үхинэй түрэһэн эсэгэнь юм». Энээнһээ удхалан харахада, Үхин дурдагдагша хоёр хаашуулай үри һадаһаниинь болоно. Бүрі һүүлдэ өөрөө Үхин Хон Дугарай гэһэн обог абахадань, ород хэлэ бэшэг дээрэ Хонтогоров гээд болоһон гээшэ.

Үхин эдэ хаашуулай үри һаһаниинь боложо, Минхуур ваанай басаганһаа түрэһэншье һаа, хаан шэрээдэ һууха эрхэгүй байшоо. Балшар бага наһанһаа тэрэ али болохоор гасаалуулдаг, галхаалгадаг һэн ха. Газаалагданги энэ байдалда өөдөө болоһон Үхинэй абари занда эдэ бүгэдэ ехээр нүлөөлжэ, тэрэнние хамаг юумэндэ муу һэжэг түрэдэг, хүнүүдтэ хүйтөр, этигэмжэ багатайгаар хандадаг гэхэ зэргын гомдонги сэдьхэлтэй болгоһоншье байжа магад. Гүйсэд эрэ наһандаа ябахадаашье, «хүнэй хойно ябахагүй» «хамагые һэжэглэжэ хараха» гэһэн ёһо Үхинэй бодолдонь үлэһэн шэнги. Жэшээлэн дурдабал, Е. М. Залкинд «Буряадуудай Россин гүрэндэ оролго» гэһэн ном соогоо Үхиние мэхэтэй, эсэргүүлиг сэдьхэлтэй хүн гэжэ тэмдэглээ. Буряадаймнай уран зохёолшо Б. Санжиншье «Шаргын харгы» гэһэн ном соогоо Үхин тухай һайн үгэ хэрэглэнэгүй. Тиигээшье бол, Россин урда захын хилэнүүдые харуулһалдаг хасаг полкнуудта Үхин тайшаагай, тэрэнэй үриннэрэй албатан хасаг сэргэшэд байһан гээшэ.

Намда байгша тэрээхэн дэбтэрэй авторынь зурхайша лама Тоин Гуша гэжэ хэлээ һэмди. Энэ хүн тухай тобшоор дурдабал, нимэ байха. Тойн Гуша Монгол болон Түбэд оронуудай нэгэн үзэл доро, Далай ламын хүтэлбэрилгэтэй байха хараа бодол баримталдаг байһан гээшэ. Монголой зүүн нютагуудай Циньскэ засагаархидай мэдэлдэ абтахада, баруунай ойрадуud бүхы Монгол болон Түбэдые нэгэн туг доро нэгэдүүлхые эрмэлзэһэн гэжэ мэдээжэ. 1600—1670 онуудаар чахар монголнуудай зарим отогууд (сонгоол, табангуud, хатагин болон бусад), Джангарһаа хальмагуud (торгуud, дүрбэдүүд г. м.) нютагһаа хулжан гаража, Россин гүрэнэй албатан болоһон ааб даа.

Энээхэн үе сагта монгол угсаатанай хүлгөөтэ байдалые шэнжэлэн хараха бодол үнинэй түрөөхэй һэн. Эрдэмтэд энэ орёо асуудал анхаржа, нилээд олон шэнжэлгэ хэһэн, үшөошье саашадаа гүнзэгы хүдэлмэри ябуулдагынь ехэл һайшаалтай. Энэ хэрэгтэ бишье оорынгоо бишнихан хубитала оруулха хүсэлтэйб.

К. АЮШЕЕВ.
(Үргэлжэлэлынь хожом гараха).

XVII жаранай модон хухэ нохой жэл (1994-1995 он)

Намарай дунда харагшан тахяа һара

Буряад литэ	21	22	23	24	25	26	[illegible]
Европын литэ	26	27	28	29	30	1	[illegible]
Гараг Нэрэ Үдэр	Дабаа Лара Панед.	Мягмар Марс вторник	Һагба Мёркурий среда	Пүрбэ Юпитер четверг	Баасан Солбон пятница	Бимба Сатурн суббота	[illegible]
Үнгэ Үдэр	хүхэгшэн туулай	улаан луу	улаагшан могой	шара морин	шарагшан хонин	сагаан бишэн	сагаан [illegible]
Мэнгэ	7 улаан	6 сагаан	5 шара	4 ногоон	3 хүхэ	2 хара	1 [illegible]
Һуудал	хии	гал	шороой	түмэр	огторгой	үһан	[illegible]

Гарагай 2-то буряад литээр 21 (сентябриин 26).

Хүхэгшэн туулай, 7 улаан мэнгын, хиидэ һуудалтай үдэр. Тахяа һарада туулай үдэр ушархадаа, харшалдаһан удхатай байдаг гэжэ һануулая. Энэ үдэр алибаа юумэн бүтэмжэгүй, муу хойшолонтой байдаг. Тиимэһээ хэрэг бүтээхэ гэжэ эн, үдэр ороддоогүй һаа, дээрэ. Аргагүй хэрэг бүтээхэ гэжэ һаа, заһал хүүлэхэ ушартай юм ааб даа. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, үбшэн тохёолдохо.

Гарагай 3-да буряад литээр 22 (сентябриин 27).

Улаан луу, 6 сагаан мэнгын, галда һуудалтай үдэр. Бурханда мүргэхэ, хэшэг даллага абахада, аршаанаар угаахада, нүгэлөө наманшалхада, хяһатай дарха хэхэдэ, зүүдхэл зүүхэдэ, буян үйлэдэхэдэ, дайсанние номгодхоходо, ада шүдхэр дарахада, номдо һурахада, зурхай шудалхада, худалдаа наймаа, андалдаа хэхэдэ һайн. Зүгоор эм найруулхада, замда гарахада, нүгшэһэн хүнэй хэрэг үйлэдэхэдэ, онгосо (һала) дархалхада, хүүргэ ба модон тээрмэ барихада, шуһа ханахада, төөнэхэдэ, хурьһэ зоёлэрүүлхэдэ, газар малтахада, хүндэ зоболон сүрүйхэдэ, мал үүсэлхэдэ, ном оршуулхада, үзэн ядалга үйлэдэхэдэ, юумэ бүзарлахада, тон муу. Хүнэй үһэ абабал, эдеэ хоол элбэгжэхэ. Гэбэшье гаратай 3 танай чисаа (хорюултай) гараг байбал, үһэшье, хюмһашье абажа болохогүй.

Гарагай 4-дэ буряад литээр 23 (сентябриин 28).

Улаагшан могой, 5 шара мэнгын, шоройдо һуудалтай үдэр. Энэ үдэр ноёндо хандаха, дасан (дуган) заһабарилха, арамнайлха, ном оршуулха, ном номноохо, модо зоохо, нүхэ бүглэхэ, мал үүсэлхэ, лусуud тахиха, үбшэ ергалха, нүүхэ, замда гараха, эд бараа бүтээхэ, эльбэ хараал дараха мэтын үйлэнүүдтэ һайн. Харин модо отолхо, эм найруулха, шуһа ханаха, төөнэхэ, наһа барагшын хэрэг үйлэдэхэ, гэрһээ юумэ гаргажа, хүндэ үгэхэ, гүрэм үншуулха, хэрүүл шуяа гаргаха, гэрэй нуури табиха, аршаанаар угааха, хүрин түрэ хэхэ мэтын үйлэнүүдые төбшэгты. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, эдеэ хоол, эд бараан элбэг олдохо.

Гарагай 5-да буряад литээр 24 (сентябриин 29).

Шара морин, 4 ногоон мэнгын, түмэртэ һуудалтай үдэр. Мүнөөдэрнай дашниматай (үлзы хутагтай), маша һайн үдэр байна. Илангаяа эм найруулхада, найман луста мүргэжэ, үргэл үргэхэдэ, бурханда мүргэхэдэ, хүнние хаһахада, модо отолходо, тангаригаа хуряахада, зүүн зүг барижа ябахада, суглаа хэхэдэ, харгын ханиие бэдэрхэдэ, замда гарахада, тангариг абалсажа, хани нүхэд болоходо, буян үйлэдэхэдэ, номдо һургахада, ном номноходо, соносоходо, буян үйлэдэхэдэ, һайн. Энэ үдэр бэрн буулгабал, хүбүүн түрэхэ гэдэг. Басаган гараа һаа, ута наһатай, дүтынгөө нүхэдтэ туһатай хүн болохо. Зүгоер энэ үдэр үһэ абахые тэбшэгты.

Гарагай 6-да буряад литээр 25 (сентябриин 30).

Шарагшан хонин, 3 хүхэ мэнгын, орторгойдо һуудалтай үдэр. Энэ үдэр баһал дашниматай, маша һайн үдэр. Илангаяа эрдэм номой сахюуса хуруулхада, ламын санаар хүртэхэдэ, эм найруулхада, бэри буулгахада, хүрим түрэ хэхэдэ, хадаг табихада, замда гарахада, эрдэм шудалхада, наһа барагшын хэрэг үйлэдэхэдэ, юумэ худалдахада, худалдажа абахада, бурханда мүргэхэдэ, гүрэм үншуулжа, эльбэ жадха дарахада, ехэ хүниие бараалхахада, эм залахада, лусуудта мүргэхэдэ, ехэ һайн. Зүгоор үһэ абахые баһал тэбшэгты.

Гарагай 7-до буряад литээр 26 (октябриин 1).

Сагаан бишэн, 2 хара мэнгын, үһанда һуудалтай үдэр. Энэ удэрнай мүн лэ дашниматай, тон һайн шүдхэр зайлуулхадараха, бурханда, бурхан дэ, лусуудта үрэ бороо хура сар наа бусаахада, ө өөрөө үранай эн өнөөбэри табиха халхада, наһа хэрэг бүтээхэдэ, эд бараа, мал аб малтахада, һайн нэй үһэ абабал, ушарха.

Гарагай 1-дэ литээр 27 (октябр

Сагаагшан та мэнгын, хада у тай үдэр. Сэргэ гэл шүтээнэй б дые арамнайлха гаха, эм найру хубарагай нахи ян үйлэдэхэ, наһа барагшын хэ, эльбэбэри т нуулгаха, аршаа бурханда мүргэ үргэл үргэхэ, б мэтын үйлэнүүд гоор ехэ хэрэг үншуха, суглаа манарта үгэлы раншадта юумэ буулгажа, хури хани болохо т абалсаха, мал эсхэхэ, шуһа үйлэнүүдые т үдэр хүнэй үһэ галан һайн б

Гарагай 8-да литээр 28 (октябриин 2).

Сагаан хонин, 3 хара мэнгын, орторгойдо һуудалтай үдэр. Энэ үдэр баһал ашниматай, маша һайн үдэр. Илангаяа эрдэм номой сахюуса хуруулхада, ламын санаар хүртэхэдэ, эм найруулхада, бэри буулгахада, хүрим түрэ хэхэдэ, хадаг табихада, замда гарахада, эрдэм шудалхада, наһа барагшын хэрэг үйлэдэхэдэ, юумэ худалдахада, худалдажа абахада, бурханда мүргэхэдэ, гүрэм үншуулжа, эльбэ жадха дарахада, ехэ хүниие бараалхахада, эм залахада, лусуудта мүргэхэдэ, ехэ һайн. Зүгоор үһэ абахые баһал тэбшэгты.

Гарагай 9-дэ литээр 29 (октябриин 3).

Улаан луу, 6 сагаан мэнгын, галда һуудалтай үдэр. Бурханда мүргэхэ, хэшэг даллага абахада, аршаанаар угаахада, нүгэлөө наманшалхада, хяһатай дарха хэхэдэ, зүүдхэл зүүхэдэ, буян үйлэдэхэдэ, дайсанние номгодхоходо, ада шүдхэр дарахада, номдо һурахада, зурхай шудалхада, худалдаа наймаа, андалдаа хэхэдэ һайн. Зүгоор эм найруулхада, замда гарахада, нүгшэһэн хүнэй хэрэг үйлэдэхэдэ, онгосо (һала) дархалхада, хүүргэ ба модон тээрмэ барихада, шуһа ханахада, төөнэхэдэ, хурьһэ зоёлэрүүлхэдэ, газар малтахада, хүндэ зоболон сүрүйхэдэ, мал үүсэлхэдэ, ном оршуулхада, үзэн ядалга үйлэдэхэдэ, юумэ бүзарлахада, тон муу. Хүнэй үһэ абабал, эдеэ хоол элбэгжэхэ. Гэбэшье гаратай 3 танай чисаа (хорюултай) гараг байбал, үһэшье, хюмһашье абажа болохогүй.

Гарагай 10-да литээр 30 (октябриин 4).

Шара морин, 4 ногоон мэнгын, түмэртэ һуудалтай үдэр. Мүнөөдэрнай дашниматай (үлзы хутагтай), маша һайн үдэр байна. Илангаяа эм найруулхада, найман луста мүргэжэ, үргэл үргэхэдэ, бурханда мүргэхэдэ, хүнние хаһахада, модо отолходо, тангаригаа хуряахада, зүүн зүг барижа ябахада, суглаа хэхэдэ, харгын ханиие бэдэрхэдэ, замда гарахада, тангариг абалсажа, хани нүхэд болоходо, буян үйлэдэхэдэ, номдо һургахада, ном номноходо, соносоходо, буян үйлэдэхэдэ, һайн. Энэ үдэр бэрн буулгабал, хүбүүн түрэхэ гэдэг. Басаган гараа һаа, ута наһатай, дүтынгөө нүхэдтэ туһатай хүн болохо. Зүгоер энэ үдэр үһэ абахые тэбшэгты.

Гарагай 11-дэ литээр 1 (октябриин 5).

Сагаан бишэн, 2 хара мэнгын, үһанда һуудалтай үдэр. Энэ удэрнай мүн лэ дашниматай, тон һайн шүдхэр зайлуулхадараха, бурханда, бурхан дэ, лусуудта үрэ бороо хура сар наа бусаахада, ө өөрөө үранай эн өнөөбэри табиха халхада, наһа хэрэг бүтээхэдэ, эд бараа, мал аб малтахада, һайн нэй үһэ абабал, ушарха.

Гарагай 12-до литээр 2 (октябриин 6).

Сагаагшан хонин, 3 хүхэ мэнгын, орторгойдо һуудалтай үдэр. Энэ үдэр баһал ашниматай, маша һайн үдэр. Илангаяа эрдэм номой сахюуса хуруулхада, ламын санаар хүртэхэдэ, эм найруулхада, бэри буулгахада, хүрим түрэ хэхэдэ, хадаг табихада, замда гарахада, эрдэм шудалхада, наһа барагшын хэрэг үйлэдэхэдэ, юумэ худалдахада, худалдажа абахада, бурханда мүргэхэдэ, гүрэм үншуулжа, эльбэ жадха дарахада, ехэ хүниие бараалхахада, эм залахада, лусуудта мүргэхэдэ, ехэ һайн. Зүгоор үһэ абахые баһал тэбшэгты.

Гарагай 13-да литээр 3 (октябриин 7).

Улаан луу, 6 сагаан мэнгын, галда һуудалтай үдэр. Бурханда мүргэхэ, хэшэг даллага абахада, аршаанаар угаахада, нүгэлөө наманшалхада, хяһатай дарха хэхэдэ, зүүдхэл зүүхэдэ, буян үйлэдэхэдэ, дайсанние номгодхоходо, ада шүдхэр дарахада, номдо һурахада, зурхай шудалхада, худалдаа наймаа, андалдаа хэхэдэ һайн. Зүгоор эм найруулхада, замда гарахада, нүгшэһэн хүнэй хэрэг үйлэдэхэдэ, онгосо (һала) дархалхада, хүүргэ ба модон тээрмэ барихада, шуһа ханахада, төөнэхэдэ, хурьһэ зоёлэрүүлхэдэ, газар малтахада, хүндэ зоболон сүрүйхэдэ, мал үүсэлхэдэ, ном оршуулхада, үзэн ядалга үйлэдэхэдэ, юумэ бүзарлахада, тон муу. Хүнэй үһэ абабал, эдеэ хоол элбэгжэхэ. Гэбэшье гаратай 3 танай чисаа (хорюултай) гараг байбал, үһэшье, хюмһашье абажа болохогүй.

Гарагай 14-дэ литээр 4 (октябриин 8).

Шара морин, 4 ногоон мэнгын, түмэртэ һуудалтай үдэр. Мүнөөдэрнай дашниматай (үлзы хутагтай), маша һайн үдэр байна. Илангаяа эм найруулхада, найман луста мүргэжэ, үргэл үргэхэдэ, бурханда мүргэхэдэ, хүнние хаһахада, модо отолходо, тангаригаа хуряахада, зүүн зүг барижа ябахада, суглаа хэхэдэ, харгын ханиие бэдэрхэдэ, замда гарахада, тангариг абалсажа, хани нүхэд болоходо, буян үйлэдэхэдэ, номдо һургахада, ном номноходо, соносоходо, буян үйлэдэхэдэ, һайн. Энэ үдэр бэрн буулгабал, хүбүүн түрэхэ гэдэг. Басаган гараа һаа, ута наһатай, дүтынгөө нүхэдтэ туһатай хүн болохо. Зүгоер энэ үдэр үһэ абахые тэбшэгты.

Гарагай 15-да литээр 5 (октябриин 9).

Сагаан бишэн, 2 хара мэнгын, үһанда һуудалтай үдэр. Энэ удэрнай мүн лэ дашниматай, тон һайн шүдхэр зайлуулхадараха, бурханда, бурхан дэ, лусуудта үрэ бороо хура сар наа бусаахада, ө өөрөө үранай эн өнөөбэри табиха халхада, наһа хэрэг бүтээхэдэ, эд бараа, мал аб малтахада, һайн нэй үһэ абабал, ушарха.

Гарагай 16-дэ литээр 6 (октябриин 10).

Сагаагшан хонин, 3 хүхэ мэнгын, орторгойдо һуудалтай үдэр. Энэ үдэр баһал ашниматай, маша һайн үдэр. Илангаяа эрдэм номой сахюуса хуруулхада, ламын санаар хүртэхэдэ, эм найруулхада, бэри буулгахада, хүрим түрэ хэхэдэ, хадаг табихада, замда гарахада, эрдэм шудалхада, наһа барагшын хэрэг үйлэдэхэдэ, юумэ худалдахада, худалдажа абахада, бурханда мүргэхэдэ, гүрэм үншуулжа, эльбэ жадха дарахада, ехэ хүниие бараалхахада, эм залахада, лусуудта мүргэхэдэ, ехэ һайн. Зүгоор үһэ абахые баһал тэбшэгты.

Гарагай 17-до литээр 7 (октябриин 11).

Улаан луу, 6 сагаан мэнгын, галда һуудалтай үдэр. Бурханда мүргэхэ, хэшэг даллага абахада, аршаанаар угаахада, нүгэлөө наманшалхада, хяһатай дарха хэхэдэ, зүүдхэл зүүхэдэ, буян үйлэдэхэдэ, дайсанние номгодхоходо, ада шүдхэр дарахада, номдо һурахада, зурхай шудалхада, худалдаа наймаа, андалдаа хэхэдэ һайн. Зүгоор эм найруулхада, замда гарахада, нүгшэһэн хүнэй хэрэг үйлэдэхэдэ, онгосо (һала) дархалхада, хүүргэ ба модон тээрмэ барихада, шуһа ханахада, төөнэхэдэ, хурьһэ зоёлэрүүлхэдэ, газар малтахада, хүндэ зоболон сүрүйхэдэ, мал үүсэлхэдэ, ном оршуулхада, үзэн ядалга үйлэдэхэдэ, юумэ бүзарлахада, тон муу. Хүнэй үһэ абабал, эдеэ хоол элбэгжэхэ. Гэбэшье гаратай 3 танай чисаа (хорюултай) гараг байбал, үһэшье, хюмһашье абажа болохогүй.

Гарагай 18-да литээр 8 (октябриин 12).

Шара морин, 4 ногоон мэнгын, түмэртэ һуудалтай үдэр. Мүнөөдэрнай дашниматай (үлзы хутагтай), маша һайн үдэр байна. Илангаяа эм найруулхада, найман луста мүргэжэ, үргэл үргэхэдэ, бурханда мүргэхэдэ, хүнние хаһахада, модо отолходо, тангаригаа хуряахада, зүүн зүг барижа ябахада, суглаа хэхэдэ, харгын ханиие бэдэрхэдэ, замда гарахада, тангариг абалсажа, хани нүхэд болоходо, буян үйлэдэхэдэ, номдо һургахада, ном номноходо, соносоходо, буян үйлэдэхэдэ, һайн. Энэ үдэр бэрн буулгабал, хүбүүн түрэхэ гэдэг. Басаган гараа һаа, ута наһатай, дүтынгөө нүхэдтэ туһатай хүн болохо. Зүгоер энэ үдэр үһэ абахые тэбшэгты.

Гарагай 19-дэ литээр 9 (октябриин 13).

Сагаан бишэн, 2 хара мэнгын, үһанда һуудалтай үдэр. Энэ удэрнай мүн лэ дашниматай, тон һайн шүдхэр зайлуулхадараха, бурханда, бурхан дэ, лусуудта үрэ бороо хура сар наа бусаахада, ө өөрөө үранай эн өнөөбэри табиха халхада, наһа хэрэг бүтээхэдэ, эд бараа, мал аб малтахада, һайн нэй үһэ абабал, ушарха.

Гарагай 20-до литээр 10 (октябриин 14).

Сагаагшан хонин, 3 хүхэ мэнгын, орторгойдо һуудалтай үдэр. Энэ үдэр баһал ашниматай, маша һайн үдэр. Илангаяа эрдэм номой сахюуса хуруулхада, ламын санаар хүртэхэдэ, эм найруулхада, бэри буулгахада, хүрим түрэ хэхэдэ, хадаг табихада, замда гарахада, эрдэм шудалхада, наһа барагшын хэрэг үйлэдэхэдэ, юумэ худалдахада, худалдажа абахада, бурханда мүргэхэдэ, гүрэм үншуулжа, эльбэ жадха дарахада, ехэ хүниие бараалхахада, эм залахада, лусуудта мүргэхэдэ, ехэ һайн. Зүгоор үһэ абахые баһал тэбшэгты.

Гарагай 21-дэ литээр 11 (октябриин 15).

Улаан луу, 6 сагаан мэнгын, галда һуудалтай үдэр. Бурханда мүргэхэ, хэшэг даллага абахада, аршаанаар угаахада, нүгэлөө наманшалхада, хяһатай дарха хэхэдэ, зүүдхэл зүүхэдэ, буян үйлэдэхэдэ, дайсанние номгодхоходо, ада шүдхэр дарахада, номдо һурахада, зурхай шудалхада, худалдаа наймаа, андалдаа хэхэдэ һайн. Зүгоор эм найруулхада, замда гарахада, нүгшэһэн хүнэй хэрэг үйлэдэхэдэ, онгосо (һала) дархалхада, хүүргэ ба модон тээрмэ барихада, шуһа ханахада, төөнэхэдэ, хурьһэ зоёлэрүүлхэдэ, газар малтахада, хүндэ зоболон сүрүйхэдэ, мал үүсэлхэдэ, ном оршуулхада, үзэн ядалга үйлэдэхэдэ, юумэ бүзарлахада, тон муу. Хүнэй үһэ абабал, эдеэ хоол элбэгжэхэ. Гэбэшье гаратай 3 танай чисаа (хорюултай) гараг байбал, үһэшье, хюмһашье абажа болохогүй.

Гарагай 22-то литээр 12 (октябриин 16).

Шара морин, 4 ногоон мэнгын, түмэртэ һуудалтай үдэр. Мүнөөдэрнай дашниматай (үлзы хутагтай), маша һайн үдэр байна. Илангаяа эм найруулхада, найман луста мүргэжэ, үргэл үргэхэдэ, бурханда мүргэхэдэ, хүнние хаһахада, модо отолходо, тангаригаа хуряахада, зүүн зүг барижа ябахада, суглаа хэхэдэ, харгын ханиие бэдэрхэдэ, замда гарахада, тангариг абалсажа, хани нүхэд болоходо, буян үйлэдэхэдэ, номдо һургахада, ном номноходо, соносоходо, буян үйлэдэхэдэ, һайн. Энэ үдэр бэрн буулгабал, хүбүүн түрэхэ гэдэг. Басаган гараа һаа, ута наһатай, дүтынгөө нүхэдтэ туһатай хүн болохо. Зүгоер энэ үдэр үһэ абахые тэбшэгты.

Гарагай 23-дэ литээр 13 (октябриин 17).

Сагаагшан могой, 5 шара мэнгын, шоройдо һуудалтай үдэр. Энэ үдэр ноёндо хандаха, дасан (дуган) заһабарилха, арамнайлха, ном оршуулха, ном номноохо, модо зоохо, нүхэ бүглэхэ, мал үүсэлхэ, лусуud тахиха, үбшэ ергалха, нүүхэ, замда гараха, эд бараа бүтээхэ, эльбэ хараал дараха мэтын үйлэнүүдтэ һайн. Харин модо отолхо, эм найруулха, шуһа ханаха, төөнэхэ, наһа барагшын хэрэг үйлэдэхэ, гэрһээ юумэ гаргажа, хүндэ үгэхэ, гүрэм үншуулха, хэрүүл шуяа гаргаха, гэрэй нуури табиха, аршаанаар угааха, хүрин түрэ хэхэ мэтын үйлэнүүдые төбшэгты. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, эдеэ хоол, эд бараан элбэг олдохо.

Гарагай 24-дэ литээр 14 (октябриин 18).

Улаагшан могой, 5 шара мэнгын, шоройдо һуудалтай үдэр. Энэ үдэр ноёндо хандаха, дасан (дуган) заһабарилха, арамнайлха, ном оршуулха, ном номноохо, модо зоохо, нүхэ бүглэхэ, мал үүсэлхэ, лусуud тахиха, үбшэ ергалха, нүүхэ, замда гараха, эд бараа бүтээхэ, эльбэ хараал дараха мэтын үйлэнүүдтэ һайн. Харин модо отолхо, эм найруулха, шуһа ханаха, төөнэхэ, наһа барагшын хэрэг үйлэдэхэ, гэрһээ юумэ гаргажа, хүндэ үгэхэ, гүрэм үншуулха, хэрүүл шуяа гаргаха, гэрэй нуури табиха, аршаанаар угааха, хүрин түрэ хэхэ мэтын үйлэнүүдые төбшэгты. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, эдеэ хоол, эд бараан элбэг олдохо.

Гарагай 25-да литээр 15 (октябриин 19).

Улаан луу, 6 сагаан мэнгын, галда һуудалтай үдэр. Бурханда мүргэхэ, хэшэг даллага абахада, аршаанаар угаахада, нүгэлөө наманшалхада, хяһатай дарха хэхэдэ, зүүдхэл зүүхэдэ, буян үйлэдэхэдэ, дайсанние номгодхоходо, ада шүдхэр дарахада, номдо һурахада, зурхай шудалхада, худалдаа наймаа, андалдаа хэхэдэ һайн. Зүгоор эм найруулхада, замда гарахада, нүгшэһэн хүнэй хэрэг үйлэдэхэдэ, онгосо (һала) дархалхада, хүүргэ ба модон тээрмэ барихада, шуһа ханахада, төөнэхэдэ, хурьһэ зоёлэрүүлхэдэ, газар малтахада, хүндэ зоболон сүрүйхэдэ, мал үүсэлхэдэ, ном оршуулхада, үзэн ядалга үйлэдэхэдэ, юумэ бүзарлахада, тон муу. Хүнэй үһэ абабал, эдеэ хоол элбэгжэхэ. Гэбэшье гаратай 3 танай чисаа (хорюултай) гараг байбал, үһэшье, хюмһашье абажа болохогүй.

Гарагай 26-до литээр 16 (октябриин 20).

Шара морин, 4 ногоон мэнгын, түмэртэ һуудалтай үдэр. Мүнөөдэрнай дашниматай (үлзы хутагтай), маша һайн үдэр байна. Илангаяа эм найруулхада, найман луста мүргэжэ, үргэл үргэхэдэ, бурханда мүргэхэдэ, хүнние хаһахада, модо отолходо, тангаригаа хуряахада, зүүн зүг барижа ябахада, суглаа хэхэдэ, харгын ханиие бэдэрхэдэ, замда гарахада, тангариг абалсажа, хани нүхэд болоходо, буян үйлэдэхэдэ, номдо һургахада, ном номноходо, соносоходо, буян үйлэдэхэдэ, һайн. Энэ үдэр бэрн буулгабал, хүбүүн түрэхэ гэдэг. Басаган гараа һаа, ута наһатай, дүтынгөө нүхэдтэ туһатай хүн болохо. Зүгоер энэ үдэр үһэ абахые тэбшэгты.

Гарагай 27-до литээр 17 (октябриин 21).

Сагаагшан хонин, 3 хүхэ мэнгын, орторгойдо һуудалтай үдэр. Энэ үдэр баһал ашниматай, маша һайн үдэр. Илангаяа эрдэм номой сахюуса хуруулхада, ламын санаар хүртэхэдэ, эм найруулхада, бэри буулгахада, хүрим түрэ хэхэдэ, хадаг табихада, замда гарахада, эрдэм шудалхада, наһа барагшын хэрэг үйлэдэхэдэ, юумэ худалдахада, худалдажа абахада, бурханда мүргэхэдэ, гүрэм үншуулжа, эльбэ жадха дарахада, ехэ хүниие бараалхахада, эм залахада, лусуудта мүргэхэдэ, ехэ һайн. Зүгоор үһэ абахые баһал тэбшэгты.

Гарагай 28-до литээр 18 (октябриин 22).

Улаан луу, 6 сагаан мэнгын, галда һуудалтай үдэр. Бурхан